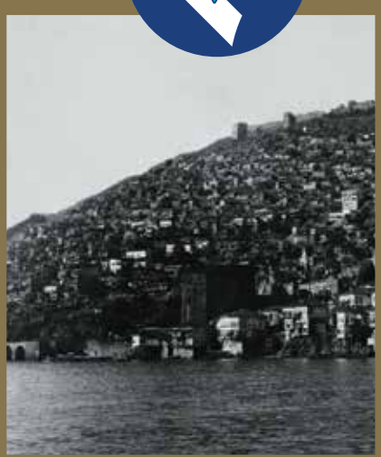
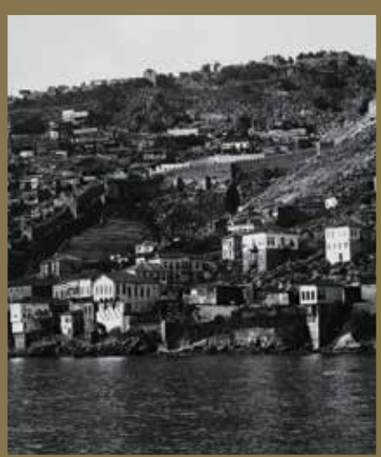
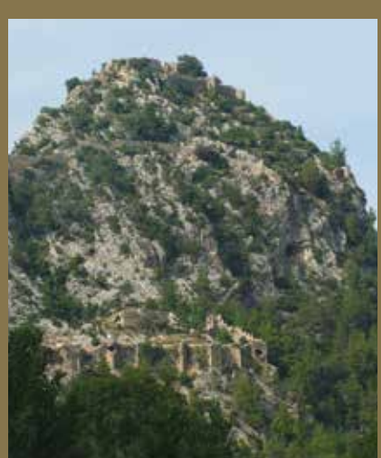
Alaîye'den Alanya'ya

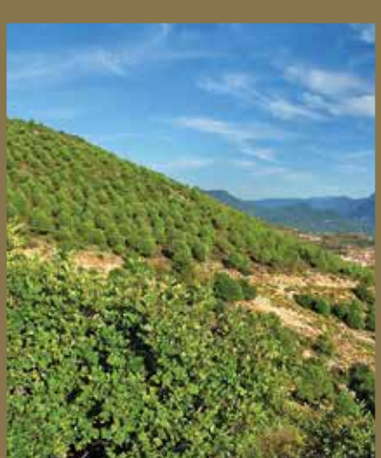
Editörler: Ekrem Kalan & Mahmut Demir

ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI • No: 001








Alâiye'den Alanya'ya

Editörler: Ekrem Kalan & Mahmut Demir

Yazarlar
Prof. Dr. Mehmet Ali Hacıgökmen
Prof. Dr. Selim Hilmi Özkan
Doç. Dr. Ali Rıza Gönüllü

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Yayınları No: 001
Tarih/Araştırma 1

ISBN: 978-605-745-810-0

1. Baskı Alanya, Mart 2021

© Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İktisadi İşletmesi
Kestel Mahallesi, Üniversite Caddesi, No:80 PK: 07425 Alanya - Antalya / Türkiye
Telefon: 0242 510 60 60 / Faks: 0242 510 60 09 / Sertifika No: 47783

www.alkuy.alanya.edu.tr
E-posta: alkuy@alanya.edu.tr

Tasarım
Kadir Abbas

Baskı ve Cilt
Optimum Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1 34295 Küçükçekmece İstanbul
Tel: 0212 463 71 25 / Faks: 0212 422 11 51 • Sertifika No: 41707

Alanya Alaaddin Keykubat University Library Cataloging-in-Publication Data
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.

Names: editors: Kalan, Ekrem; Demir, Mahmut.
Title: Alâiye'den Alanya'ya / editors Ekrem Kalan, Mahmut Demir.
Description: Antalya: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Yayınları, 2021.
Series: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Yayınları; 1. Tarih/Araştırma; 1
Identifiers: ISBN: 9786057458100 (paperback)
Subjects: 1. Alanya (Antalya, Türkiye)--Tarih. 2. Alanya--Selçuklular Dönemi.
3. Alanya (Alâiye)--Osmanlı Yönetimi 4. Alanya--Cumhuriyet Dönemi
Classification: DS51.A28 H335 2021

İÇİNDEKİLER

Önsöz
Ekrem Kalan ix

Bölüm 1
Selçuklular Döneminde Alanya
Mehmet Ali Hacıgökmen 1

GİRİŞ 3
BİZANS DÖNEMİNDE ALANYA VE II. IOANNES KOMNENOS'UN AKDENİZ PROJESİ 6
FETİHTEN ÖNCE ALANYA VE KYR FARD (VASL) 9
ALANYA'NIN FETHİ 10
Fethin Sebepleri ve İzlenen Yol 10
Alanya Kalesi Kuşatması ve Fetih 12
Alanya'nın Fetih Tarihi 14
SULTAN I. ALAEDDİN KEYKUBAD'IN ALANYA SEVGİSİ 15
SELÇUKLU DÖNEMİ KÖŞKLERİ VE AVCILIK 17
SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE ALANYA'DA İSKÂN 19
ALANYA'DA SELÇUKLULAR ZAMANINDA PARA BASIMI 21
ALANYA KALESİ VE KALE İÇİNDEKİ YAPILAR 22
Alanya Kalesi'nin İnşasında Bulunan Emirler 22
Kalenin Yapısı ve Mimari Yapılar 23
KALE DIŞINDAKİ BAZI YAPILAR 32
Alara Kalesi Kervansarayı ve Şarabsa Hanı 32
I. Alaeddin Keykubad'dan Sonra Alanya, Karamanoğulları ve Alâiye Beyliği 36
ALANYA'DA MEMLÜK VE KIBRIS KRALLIĞI'NIN HÂKİMİYET MÜCADELESİ VE ALÂİYE BEYLİĞİ'NİN SONU 38

Bölüm 2
Osmanlı Yönetiminde Alâiye (1471-1923)
Selim Hilmi Özkan 43

GİRİŞ:
ALÂİYE'NİN OSMANLI EGEMENLİĞİNE GİRMESİ 45

ALÂİYE SANCAĞININ İDARİ DURUMU 47
ALÂİYE'NİN KAZA VE NAHİYELERİ 54
Alâiye Kazası 55
Nefs-i Alâiye 55
Oba Pazarı Nahiyesi 55
Mahmudlar Nahiyesi 59
(A)Nağlu Nahiyesi 59
Kise Nahiyesi 59
Dim Deresi Nahiyesi 60
Çöngere Nahiyesi 61
Alara Nahiyesi 61
Sedre Nahiyesi 62
Mahmud Seydi Nahiyesi 62
Malan Nahiyesi 62
Kerâliye Nahiyesi 62
Şeyhler Nahiyesi 62
Kenares Nahiyesi 63
Aksaz Nahiyesi 63
Karacalar Nahiyesi 63
İvradı Nahiyesi 63
Hasanlar Nahiyesi 63
Akseki Kazası 63
Kasaba-i Marolya (Akseki) 63
Kasaba-i Çimi 63
Kasaba-i Gödene 63
Murt Nahiyesi 64
Manavgat Kazası 64
Atabey Nahiyesi 64
Akçahisar Nahiyesi 64
İbradı Kazası 64
Senir ma Düşenbe Kazası 64
ALÂİYE'DE BELEDİYE TEŞKİLATININ KURULMASI VE BELEDİYE HİZMETLERİ 65
ALÂİYE SANCAĞINDA NÜFUS VE YERLEŞME 66
Şehir Yerleşim Yerleri ve Nüfus Durumu 68
Köy Yerleşim Yerleri ve Nüfus Durumu 69
Yörük ve Cemaat Yerleşmesi ve Nüfusu 70
Hristiyan Nüfus 71
Alâiye Sancağı'nda Üretim ve Ekonomi (Ekonomik ve Sosyal Durum) 72
Toprak, Çift ve Çiftlik 72
Alâiye Sancağı'nda Çift ve Çiftlikler 73
Hayvancılık 74
Maktu` Vergiler ve Tesisler 75
Değirmenler (Resm-i Âsiyâb) 76
Resm-i Tahînhâne 77
Sosyal Hayat, Eğitim Kurumları ve Vakıflar 77
Alâiye Sancağı'nda Toplumsal Olaylar ve Asayiş 79

Suhte İsyanları 79
Kişiler Arası Anlaşmazlıklar ve Alacak Verecek Meseleleri 79
Arazi Anlaşmazlıkları 80
Devlet Görevlilerinden Şikâyet ve Genel Asayiş Olayları 81
Bölgede Yapılan İskân, Sürgün Çalışmaları ve Asayiş 82

Bölüm 3
Cumhuriyet Döneminde Alanya
Ali Rıza Gönüllü 85

GİRİŞ 87
CUMHURİYET DÖNEMİNDE ALANYA 89
Sosyal Hayat 89
İdari Yapı 89
Nüfus 91
Siyasi Faaliyetler 91
Belediye 93
Atatürk'ün Alanya'yı Ziyareti 94
Sağlık Kurumları 96
Kültürel Hayat 97
Okullar 97
Müzeler 99
Alanya Arkeoloji Müzesi 99
Kızıl Kule Etnoğrafya Müzesi 99
Atatürk Evi ve Müzesi 100
Halk Kütüphanesi 101
Dernekler 101
Türk Ocağı 101
Himaye-i Eşcar Derneği 101
Halkevi 102
Ekonomik Hayat 103
Tarım ve Hayvancılık 103
Sulama 105
Orman ve Madencilik 106
Sanayi 106
Turizm 109
Ulaşım 109
Denizyolu Ulaşımı 109
Karayolu Ulaşımı 110
Havayolu Ulaşımı 111
İhracat 111
Ticari Kuruluşlar 111
Bankalar 111

Alanya Müstahsilleri Kooperatifi Şirketi 111
Alanya Ticaret ve Sanayi Odası 112
Alanya İstihlâk Kooperatifi 113
Alanya Meyvecilik ve Sebzecilik İstihsal ve Satış Kooperatifi 113

YAZARLAR

PROF. DR. MEHMET ALİ HACIGÖKMEN

1967 yılında Alanya'da dünyaya gelen Mehmet Ali Hacıgökmen, ilk, orta ve lise eğitimini Alanya'da tamamladı. 1985 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih bölümüne girdi ve aynı bölümden 1989 yılında mezun oldu. 1996 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2001 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarih Bilim Dalı'nda Dr. unvanını aldı. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Ana Bilim Dalı'nda Yardımcı Doçent olarak atandı. 2013 yılı Ekim ayında Doçent, 2019 yılında da Profesör unvanlarını aldı. *Selçuklu Tarihi, Ahî Teşkilâtı ve Kültürü* üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

PROF. DR. SELİM HİLMİ ÖZKAN

1974'te Antalya'nın Gündoğmuş ilçesine bağlı Ortaköy beldesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Isparta Şarkikaraağaç'ta, Lise öğrenimini ise Isparta'da tamamladı. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Süleyman Demirel Üniversitesinde tamamlayan Selim Hilmi Özkan, 1998-2008 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda Tarih öğretmeni olarak görev yaptı. 2013 yılında doçent, 2018 yılında profesör kadrosuna atandı. Giresun Üniversitesinde başladığı akademik hayatına halen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde devam etmektedir. Aynı zamanda burada Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini de yürütmektedir. Özkan, 2012 yılında ABD'de The University of Wisconsin, 2014-2015 eğitim öğretim yıllarında da Texas Tech Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak alanı ile ilgili çalışmalarda da bulundu. Çalışmaları daha çok Karlofça Antlaşması sonrası Osmanlı Diplomasi tarihi ve dış politikası üzerine yoğunlaşmıştır.

DOÇ DR. ALİ RIZA GÖNÜLLÜ

Alanya'da dünyaya gelen Ali Rıza Gönüllü, ilk, orta ve lise eğitimini Alanya'da tamamladı. 1979 yılında Isparta Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümünden mezun oldu. Anadolu Üniversitesi'nde Tarih Lisansını, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini tamamladı. 2019 yılında Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında Doçent oldu. Öğretmenlik mesleğine Bilecik'te başladı. Daha sonra Alanya'da çeşitli ilk ve orta öğretim kurumlarında öğretmen ve yönetici olarak çalışarak 2020 yılında emekli oldu. Cumhuriyet Tarihi ve Şehir Tarihi gibi konularda çalışmalar yapmaya devam etmektedir. *Cumhuriyet Döneminde Antalya 1923-1960*, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya 1908-1938* adlı kitapları bulunmaktadır.

ÖNSÖZ

İnsanlar medeniyet oluşturabilme kabiliyetine sahip oldukları için, tarihleri boyunca pek çok yerleşim merkezi kurmuşlar ve geliştirmişlerdir. Zaman içerisinde bu merkezlerde farklı medeniyetler ve kültürler üst üste birikerek bir zenginlik oluşturmuştur. Bu yüzden bir yerleşim sanatı olarak şehircilik, insan medeniyetinin bir alâmet-i fârikasıdır. Şehirler insan topluluklarının medeniyet seviyesinin de doğrudan bir göstergesidir. İnsan medeniyetinin izleri bakımından içinde yaşadığımız ana vatanımız Türkiye'nin, tüm Dünya üzerinde ayrıcalıklı bir konumu vardır. Bilim, bu ayrıcalıklı konumu her geçen gün daha da ileriye taşıyan veriler sağlamaktadır.

İnsanlığın köklü medeniyet birikimiyle bezeli Türkiye topraklarında adını tarihe kazımış pek çok şehir vardır. Üç tarafı eski dünyanın bilinen denizleriyle kuşatılmış olan ülkemizin kıyılarında medeniyetin ışıkları parlamıştır. Bir zamanlar çok kültürlülüğün ve zengin medeniyet birikiminin güzide temsilcileri olan şehirler, ülkemizin kıyıları boyunca uzanmaktadırlar. Bir kısmının hikâyesi sona ermişken onlarla akran olan bazılarınınki ise halen sürmektedir. Bu hikâyelerden birisi kıyıdan sabırsızca ve koşarcasına Akdeniz'e uzanan Alanya'da vücut bulur. Onu tanıyanlar, bir zamanlar Korakesion, Kalonoros ve Alâiye olarak anıldığını bilirler. Akdeniz ile Türk Yurdu'nun, güneş ile turuncun, sedir ile zeytinin birbirine kavuştuğu bu kadim şehirde medeniyetler kendini göstermeyi bekler.

Korsan Tyrphon'un sığınağı, Romalı Pompeius'un hedefi ve Uluğ Alaeddin Keykubad'ın imzasıdır Alanya. Pek çok medeniyetten izler taşısa da halen yüzü Selçukludur. Alanya'ya bakanlar, onda Uluğ Alaeddin Keykubad'ın emeğini görür. İlk anda aşina eder kendini kartal yuvası kayalıklar ve onları süsleyen gerdanlık gibi surlar. Uluğ Alaeddin Keykubad, ilk fethinin şerefine Türk-İslam geleneğini burada uygular. İsmiyle müsemma bir yurt yapar, bünyad eder kendisine nispetle Alâiyye diye. Yeniden kurulan şehir muhteşem surlarının içinde bir Türk-İslam rönesansına ev sahipliği yapar. Sultan yadigârı ismine ek olarak bazen kışlak ve bazen zemistangâh olarak anılır satır aralarında. İnsana mutluluk veren ve bahara benzeyen kışları sultanların eğlence meclisleriyle canlanır. Şehir, kâğıt üzerinde yazar Ahmed El-Osmânî ez-Zencânî'nin edebî imzasını, surlarında sanatçı Ebû Ali bin Ebî'r-Rehâ bin El-Kettânî El-Halebî'nin mimarî mührünü, bağrında ise Selçukluların altın çağının izlerini taşır.

Elinizdeki bu kıymetli eserde, deryâdan bir katre misali, Akdeniz'in incisi Alanya'nın tarihî serüvenine ev sahipliği yapılmaktadır. Şehrin Selçuklu çehresi, Prof. Dr. Mehmet Ali Hacıgökmen'in "*Selçuklular Döneminde Alanya*" isimli çalışması ile ortaya konmaktadır. Ardından şehrin Osmanlı Dönemi, Prof. Dr. Selim Hilmi Özkan'ın "*Osmanlı Yönetiminde Alâiye (1470-1923)*" başlıklı çalışması ile ele alınmaktadır. Son olarak, Alanya'nın Cumhuriyet Dönemi'ndeki hikâyesi ise Doç. Dr. Ali Rıza Gönüllü'nün "*Cumhuriyet Döneminde Alanya*" başlıklı çalışmasıyla okuyucuların bilgisine sunulmaktadır.

Alanya'nın Türkiye Selçuklu Sultanı Uluğ Alaeddin Keykubad tarafından fethedilerek, bir Türk-İslam Yurdu haline getirilmesinin 800. yılı anısına hazırlanan bu eserle, Sultan Alaeddin ve şehrin fatihlerine olan minnet ve rahmet dileklerimizi bir kez daha ifade etmek isteriz.

Bu vesileyle bir Selçuklu başkenti olan *Alâiye*'nin, bugün *Alanya* adıyla bir dünya kenti olabilmesi adına Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi olarak attığımız her adımla ecdadımıza olan sorumluluğumuzu bir nebze de olsa yerine getirmenin onur ve mutluluğunu yaşamaktayız.

Prof. Dr. Ekrem KALAN
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Rektörü

Bölüm 2

Osmanlı Yönetiminde Alâiye (1471-1923)

Selim Hilmi Özkan*



GİRİŞ:
ALÂİYE'NİN OSMANLI EGEMENLİĞİNE GİRMESİ

Alanya [Alâiye] bugün Antalya ile siyasi bir bütünlük arz etse de gerek Selçuklu döneminde gerekse Osmanlı yönetiminde [1868'e kadar], Köprü Çayı'ndan bugünkü Gazipaşa [Selenti] sınırına kadar alan içerisinde Manavgat, Akseki ve Gündoğmuş ile birlikte ayrı bir siyasi yapı içerisindeydi. Fatih Sultan Mehmed, bilhassa İstanbul'un fethi sonrası Balkanlarda hâkimiyeti sağladıktan sonra Anadolu'da da tam bir hâkimiyet tesis etmek istiyordu. Bu amaçla 1464 yılında Karamanoğlu Mehmed Bey'in ölümü üzerine oğulları Pir Ahmed ile İshak Bey arasındaki taht mücadelesini fırsat olarak değerlendirdi ve 1468 yılında Karaman seferine çıktı. Daha sonra ise iç bölgeler ile Akdeniz arasında stratejik bir konumda olan Alâiye'nin fethi için Rum Mehmed Paşa'yı görevlendirdi. Ancak Rum Mehmed Paşa'nın, Alâiye beyinin kız kardeşi ile evli olması dolayısı ile bu kalenin fethine pek önem vermediği ifade edilmektedir. Bu durum üzerine Fatih, Gedik Ahmed Paşa'yı Alâiye'nin fethi ile memur etti. Denizden ve karadan kuşatılan Alâiye fazla direnmeden teslim oldu. Bu kuşatma sırasında Kıbrıs kralı Alâiye beyine destek olmak amacıyla yardım göndermişse de bunun bir faydası olmadı. Bu fetih ile birlikte Alâiye ve çevresi tahminen 1471 tarihinde Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş oldu.[1] Alâiye'nin fethedilmesinden sonra Alâiye beyi Kılıç Arslan, Fatih'in huzuruna çıkartıldı. Fatih, Kılıç Arslan Bey'e Gümülcine ve çevresini tımar olarak verdi, fakat Kılıç Arslan, beyliğini ele geçirmek düşüncesiyle buradan Mısır'a kaçtı. Daha sonra da Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına giderken yolda vefat etti.[2]

Alâiye'nin'nin fethi ile birlikte Akdeniz'in tamamı Osmanlı hâkimiyetine girmiş oldu. Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetinin kurulması ile birlikte Osmanlı Devleti, Kuzey ve Güney yolları üzerinde önemli bir avantaj sağladı.[3]

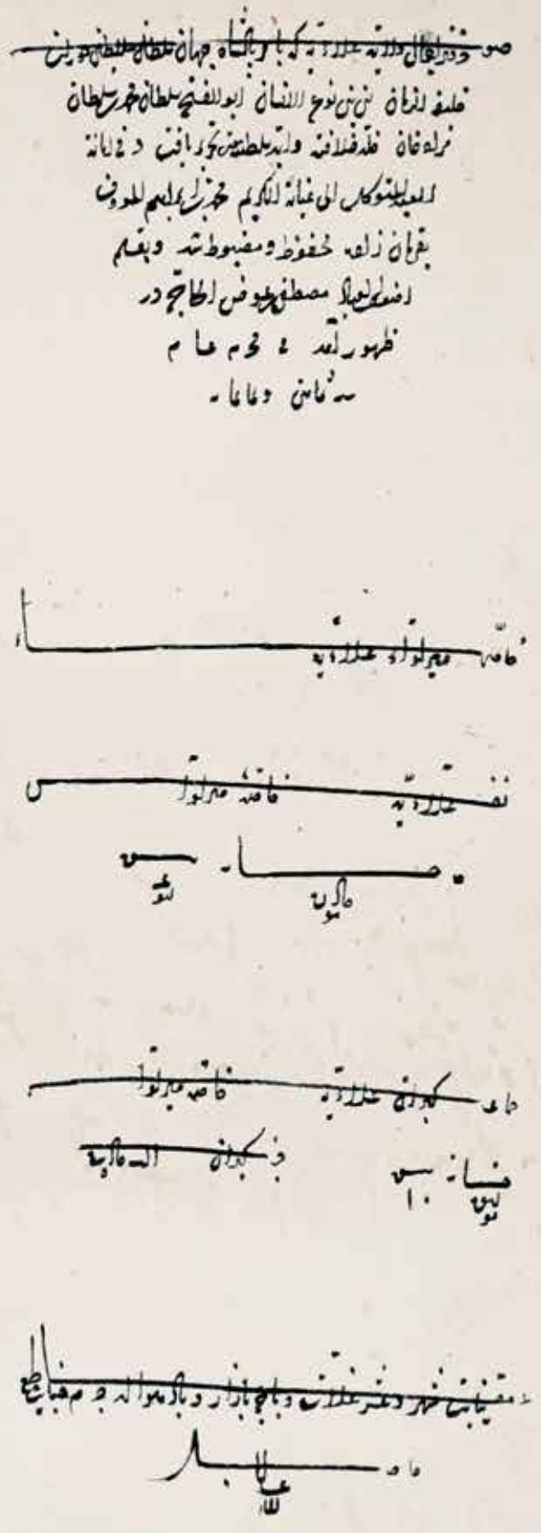
Osmanlı Devleti her fethettiği yeni yerde yaptığı gibi Alâiye ve çevresinde de yeni bir tahrir yaptırdı. Bugün elimizde bulunan ve Alâiye'nin ilk tahriri olan bu sayımda bölge ile ilgili önemli bilgiler mevcuttur, (bkz. Belge 1). 1475 tarihli bu defter, bizzat Fatih Sultan Mehmet'in emri ile hazırlandı. Osmanlı Alâiyesi hakkında ilk bilgileri elde ettiğimiz bu deftere göre, kale çevresinde

---

1 Oruç Beğ, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Çamlıca Basım, 2008), s. 120; Alâiye'nin Osmanlı hâkimiyetine girişi ile ilgili çeşitli tarihler verilmektedir. Kesin olan bir şey vardır ki, 1475 yılında Alâiye Sancağı olarak bölgenin tahririnin yapılmış olması buraların bu tarihten önce Osmanlı egemenliğine girmiş olduğunu göstermektedir.

2 Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşri Tarihi)*, C. II, yay. hazr. Faik Reşit Unat & Mehmed A. Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995), s. 793.

3 Halil İnalcık, *The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600*, (London: Weidenfeld & Nicholson, 1973), s. 124-128.



şekillenen Alâiye şehrinde 287 hane Müslüman, 49 hane Hristiyan halk bulunmaktaydı. Bu da ortalama 1500-2000 civarında bir nüfusa tekabül etmekteydi. Alâiye her Anadolu şehri gibi küçük bir işletme konumunda ve kendine yetecek kadar üretimini gerçekleştirmekteydi. Kırsal yerleşmelerde de aynı durum geçerliydi. Bu birimler Alâiye dışında Sedre, Hasanlar, (A)Nağlu, Ak-Saz, Çöngere, Murt, Mahmudlar, Karacalar, Alara, Manavgat ve bu birimlere bağlı köylerdi.[4]

ALÂİYE SANCAĞININ İDARİ DURUMU

Fetihten yaklaşık 4 yıl sonra tamamlanan ilk tahrir kayıtlarına göre Alâiye bir sancak merkezidir. Batıdan komşu olan Manavgat, Alâiye Sancağı'na bağlandı. Köprü Çayı Teke Sancağı ile Alâiye Sancağı arasında sınır kabul edildi. Kuzey kesiminde ise bugünkü Akseki ve Gündoğmuş Alâiye Sancağı sınırlarına dâhil edildi. Alâiye'nin ilk sancak beyi olan Ali Bey'in ise bu kayıtlara göre Manavgat ile birlikte Alâiye merkezinden 226.698 akçelik bir hassa tasarruf ettiğini anlıyoruz.[5]

Osmanlı Devleti'nin önemli sancaklarından birisi olan Alâiye, bu önemini imparatorluğun yıkılışına kadar korudu. Alâiye, Kıbrıs'ın fethine kadar Anadolu Eyaleti'ne bağlı kaldı. Fakat Kıbrıs'ın fethini müteakip [1571], Lefkoşe merkez olmak üzere ada idarî yönden beylerbeylik statüsüne alınınca, Avlonya Sancakbeyi Muzaffer Paşa Beylerbeyi tayin edildi. Baf, Magosa ve Girne'nin sancak haline getirildiği adada, Beylerbeyliğin gelişmesi ve savunmasının güçlendirilmesi amacı ile de Alâiye, Tarsus, İç-il, Zülkadriye ve Sis sancakları da Kıbrıs'a bağlandı.[6] Ada'da *"Kıbrıs Kanunnamesi"* hazırlanıncaya kadar *"Karaman Vilayeti Kanunnamesi"*nin uygulanmasına karar verildi. Fakat Kıbrıs Beylerbeyliği'ne ilhak olunan Alâiye Sancağı beyi Kıbrıs'a geçip hizmette bulunması emredildiği halde oraya gitmediği tespit edilip emre uymadığı için ikaz edildi. 1571 yılı sonlarında Kıbrıs Beylerbeyi'ne yazılan bu hüküm ile Alâiye Beyi eğer adaya geçmez ise sancağının elinden alınıp başka bir gönüllü kimseye verilmesi de emredildi.[7] 1671 yıllarında Alanya'ya uğrayan Evliya Çelebi'ye göre Alanya Sancağı'nın Düşenbih, Manavgat, İbradı ve Akseki adlı dört kazası vardır.[8] Kâtip Çelebi'ye göre Kıbrıs Eyaleti'nin sekiz sancağından biri Alanya'dır. Kendisi; *"Liva-i Alâiye, Kıbrıs mülhakatından Karaman'a muttasıl bir emarettir. Halkı Manavdır ve Etrâktır"* der. Kazaları Nevâhi-i Alâiye, Manavgat, İbradı ve Senir ma Düşenbe'dir.[9]

Alâiye Sancağı 1717 yılında Adana Eyaleti'ne bağlandı. 1717-1730 yılları arasını ihtiva eden sancak tevcîh defterinde Alâiye, Adana'nın sancakları arasındadır,[10] fakat bu durum uzun sürmedi. Çünkü Alâiye ve çevresi tekrar Kıbrıs Beylerbeyliği'ne bağlandı.[11] Bu durum XIX. yüzyılın ortalarına kadar bir değişiklik olmadan devam etti. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı yönetim ve idarî mekanizmasında köklü değişmeler meydana geldi. Bu değişiklikler ile birlikte Alâi-

4 Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD.d.), 16029.

5 BOA, *Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD.d.)* 16029, s. 1; Mehmet Akif Erdoğru, *Fatih Sultan Mehmed Zamanında Alâiye Sancağı,* (Konya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, 2013), s. 25.

6 BOA, *MAD.d., 15286*, s. 171.

7 BOA, *Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri* (*A.DVN.MHM.d.),* 10, s. 257.

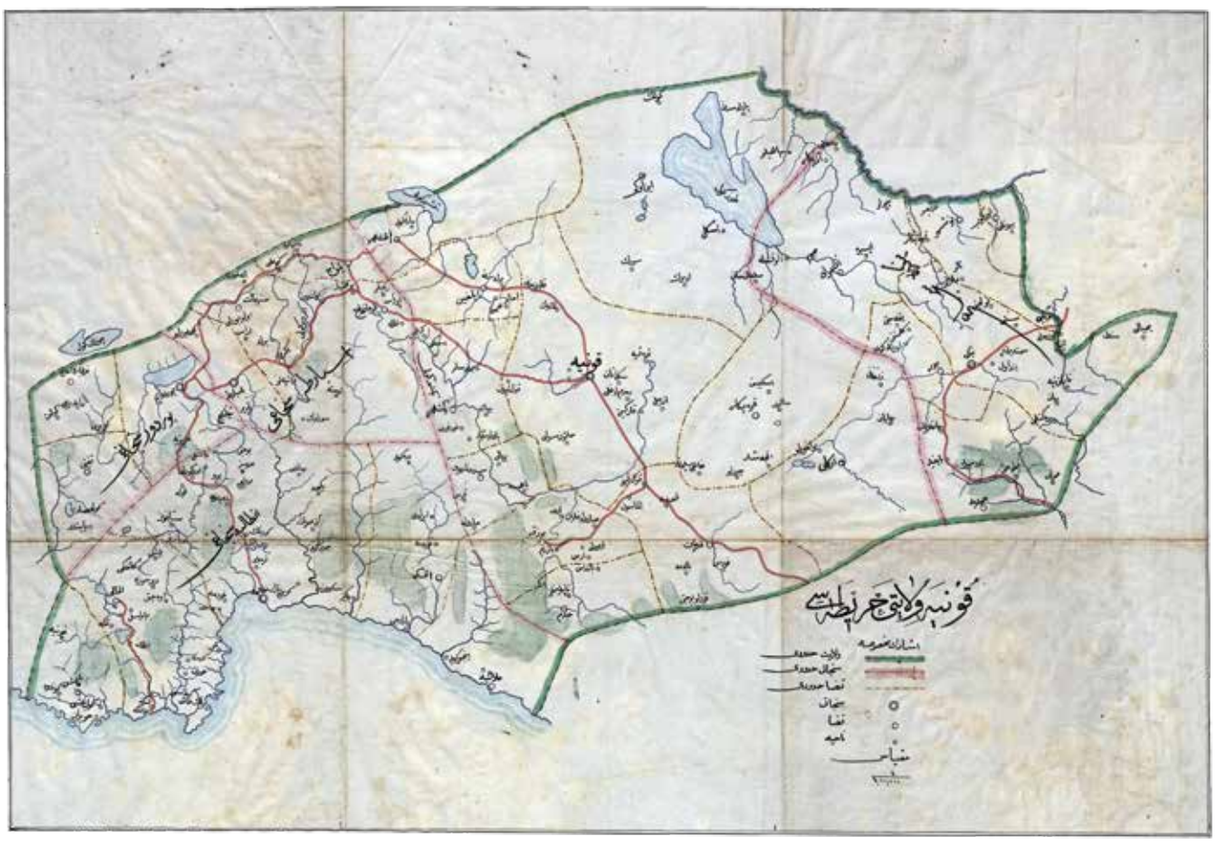
8 Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* 9. Kitap, haz. Yücel Dağlı & Seyit Ali Kahraman & Robert Dankoff, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), s. 152.

9 Katib Çelebi, *Cihannüma*, Tıpkıbasım, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), s. 611.

10 Fehameddin Başar, *Osmanlı Eyalet Tevcîhatı 1717-1730,* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999).

11 BOA, *Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVN.MHM.d.),* 88, h. 90.

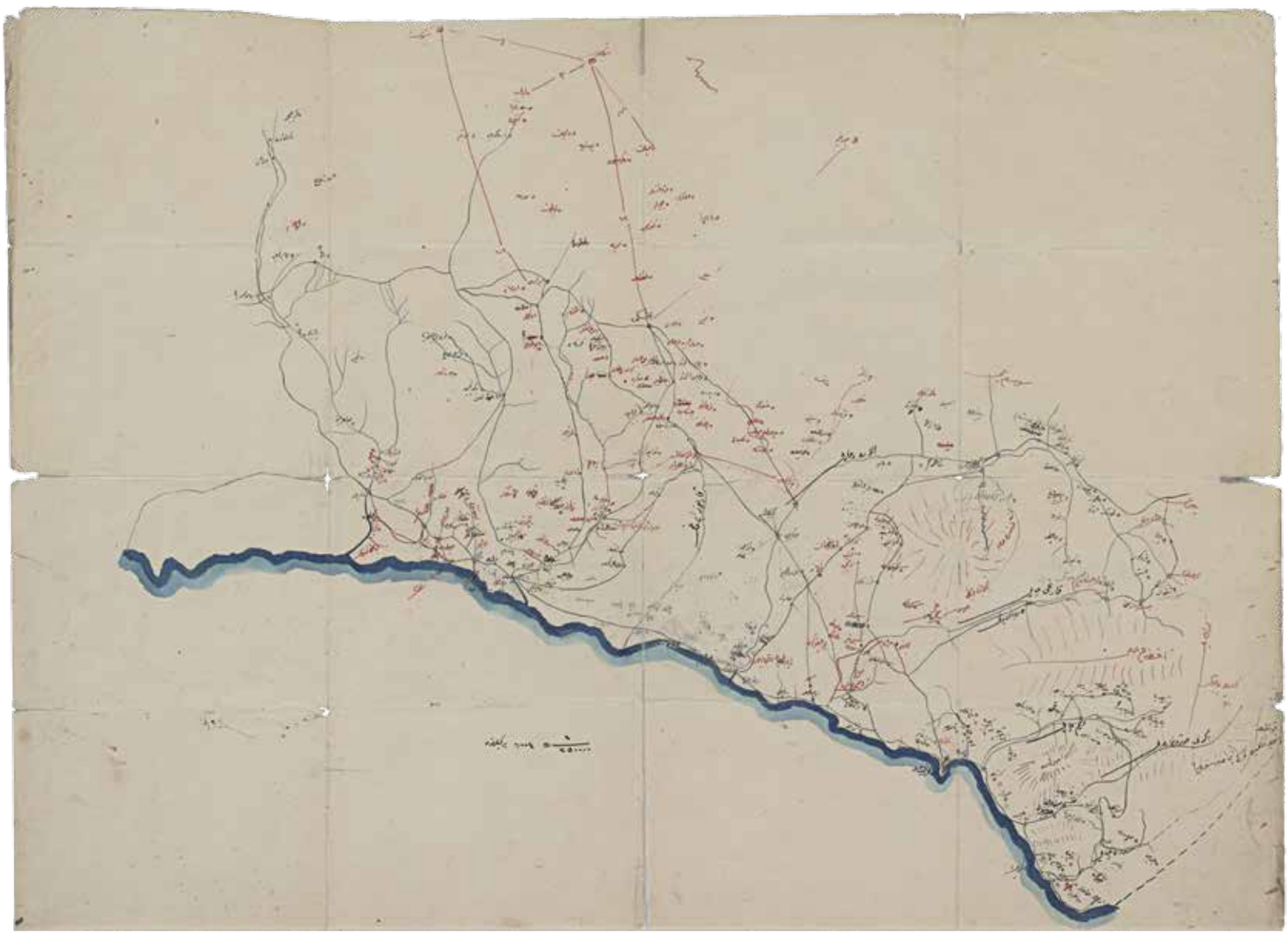
Solda, Belge 1: Fatih Sultan Mehmet'in emriyle hazırlanan 1475 tarihli Alâiye tahririnin ilk sayfası.



Harita 1: Konya Vilayet Haritası.



Harita 2: Antalya Haritası.



Harita 3: 1883'lerde Alanya.

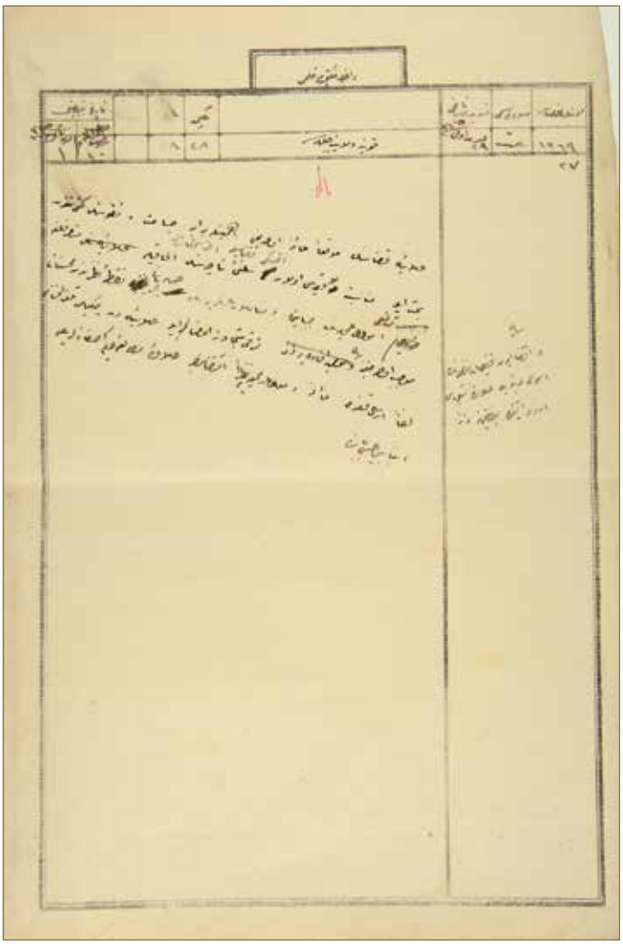
ye Sancağı yeniden yapılandı. Alâiye ilk olarak 1847 yılında Karaman (Konya) Eyaleti'ne bağlandı. 1847'de Konya Hamid, Teke, Alâiye, İç-il ve Nevşehir'den meydana gelmekte idi. Alâiye ve çevresinin 1855 yılında Teke ve Burdur ile birlikte Antalya'nın bir kazası olarak Karaman Eyaleti'ne bağlılığı devam etti,[12] (bkz. Harita 1).

1856 yılında Konya Eyaleti'nde yeni bir yapılanmaya gidildi. Bu yapılanma ile birlikte kaza olan yerleşim yerleri liva oldu. Bu livalardan birisi de Alâiye Livası'dır. Alâiye nefs-i Alâiye, Akseki, İbradı, Senir ma Düşenbe ve Manavgat ile birlikte 5 kazadan müteşekkildi.[13] Konya Eyaleti 1868 yılında vilayet merkezi haline dönüştürüldü. Livası ise 7'den 5'e düşürüldü. Alâiye ise sancak olan Antalya'ya bağlandı ve statüsü de kazaya düşürülmüş oldu, (bkz. Harita 2). Akseki ayrı bir kaza merkezi oldu. Daha önceki belge ve kayıtlarda Senir ma Düşenbe olarak geçen Senir bölgesi nâhiye olarak Akseki'ye bağlandı.[14] 1878 ve sonraki yılların kayıtlarına baktığımız zaman da

12 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1272, s. 66.

13 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1273, s. 96.

14 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1285, s. 180.



Dâhiliye Mektubî Kalemi

Evrak no: 1369/27

Tarih: 1 Teşrin-i sânî sene [1]315

Konya vilayet-i celîlesine

Alaiye kazasının mevki'an hâiz olduğu ehemmiyetle beraber cesamet ve nüfusunun kesretinden bahisle münasebet-i mevki'iyyesi olan Akseki kazasıyla Adana mülhakatından Selenti nahiyesinin ilhakıyla mutasarrıflığa terfî'i emvâl-i umûmiyenin cibâyetinde ve muâmele-i askeriyenin hüsn-i cereyânı nokta-i nazarından muhassenâtı mûcip olacağına ve iktizâ eden tahkikat-ı munzamanın emvâl-i mürettebeye ilave-i tesviyesini arzu etmekte bulunduğuna dair kırkı mütecaviz imza ile Alaiye'den çekilen telgrafnâme leffen irsâl kılındı. Meâline ve malûmât-ı mahalliyeye nazaran iktizâsının ilave-i mütalaa-i âsafâneleriyle inbâ buyrulması bâbında.

10/B /1317

Belge 2: Dâhiliye Mektubî Kalemi, Alanya'nın Mutasarrıflığa Dönüşmesi hakkındaki belge.

Teke Sancağı'nın kazaları arasında Alâiye zikredilmektedir. Manavgat ile birlikte Düşenbe de ayrı bir nâhiye olarak karşımıza çıkmaktadır,[15] (bkz. Harita 3).

1888 yılından itibaren sâlnâmelerde köy sayıları da verilmeye başlandı. Bu bilgiler ışığında Alâiye'nin nüfusu 13.676, köy sayısı ise 157'dir. Düşenbe nahiyesinin köy sayısı da 51'dir.[16] 1896 yılı sâlnâmesinde Alâiye kazası I. Sınıf kaza olarak kayıtlıdır. Akseki ise 3. sınıf kaza olarak kayıtlıdır.[17] Alâiye'nin 1899 yılında Selenti [Gazipaşa] ve Akseki ile birlikte mutasarrıflığa dönüştürülmesi düşünülmüş ise de mümkün olmadı. Bu konuda 14 Kasım 1899 tarihinde Alâiye'nin önde gelenlerinin çekmiş oldukları telgraf doğrultusunda, Alâiye'nin stratejik konumu ve nüfus durumu da göz önüne alınarak İçel Sancağı'na bağlı Selenti [Gazipaşa] ile Akseki'nin bağlanması sonucu mutasarrıflığa uygun olup olmadığı hususunda Konya Vilayeti'nden bir görüş istendi,[18] (bkz. Belge 2) fakat Alâiye'nin mutasarrıflığa dönüştürülme fikri bu görüşten öte gidemediği gibi bir süre sonra da yapılan değişiklikler ile birlikte Alâiye II. Sınıf kazaya tenzil edildi.[19]

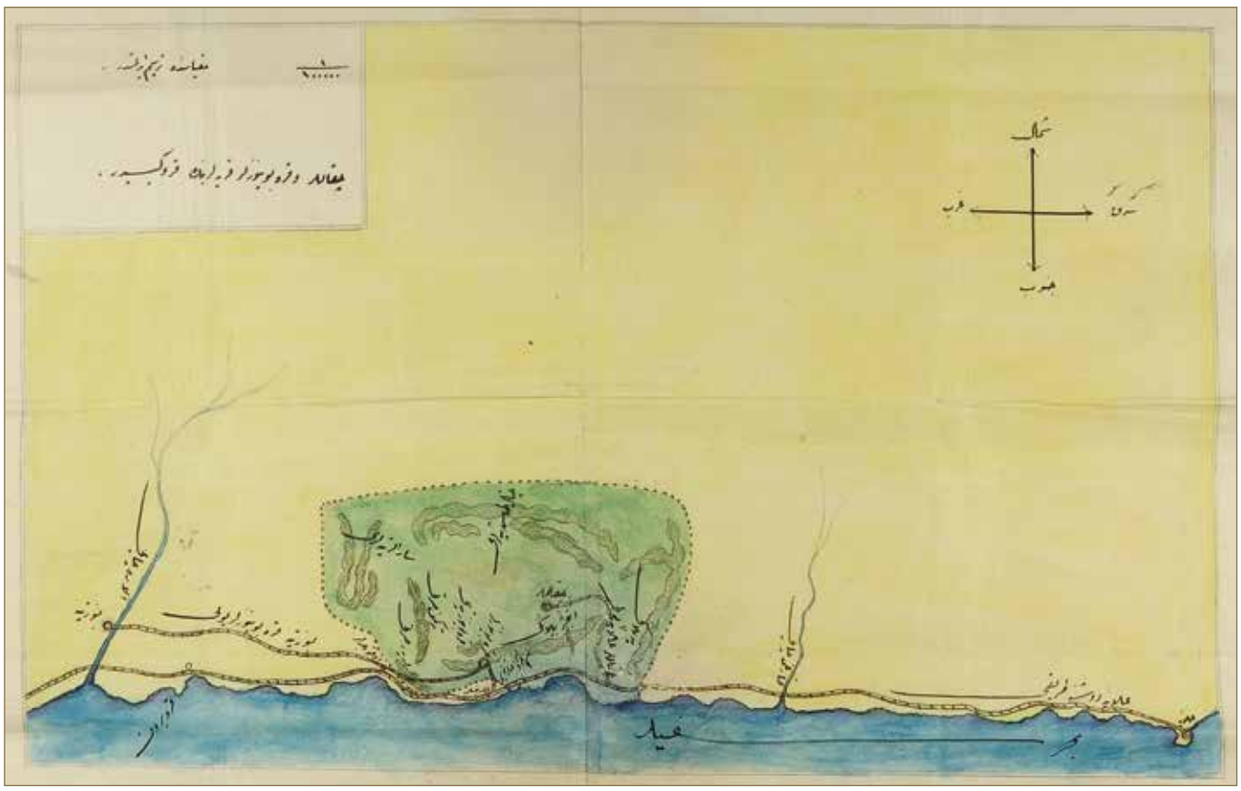
15 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1298, s. 79.

16 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1306, s. 505.

17 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1314, s. 671vd.

18 BOA, *Dahiliye Nezareti Mektûbi Kalemi (DH.MKT)*, 2270/51.

19 BOA, Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelât ve Islahat Komisyonu (*DH.TMIK.S)*, 30/20, 32/44, 49/76; BOA, *DH.MKT,* 2217/71; *KVS,* 1326, s. 710.





BOA, ŞD, 649/35

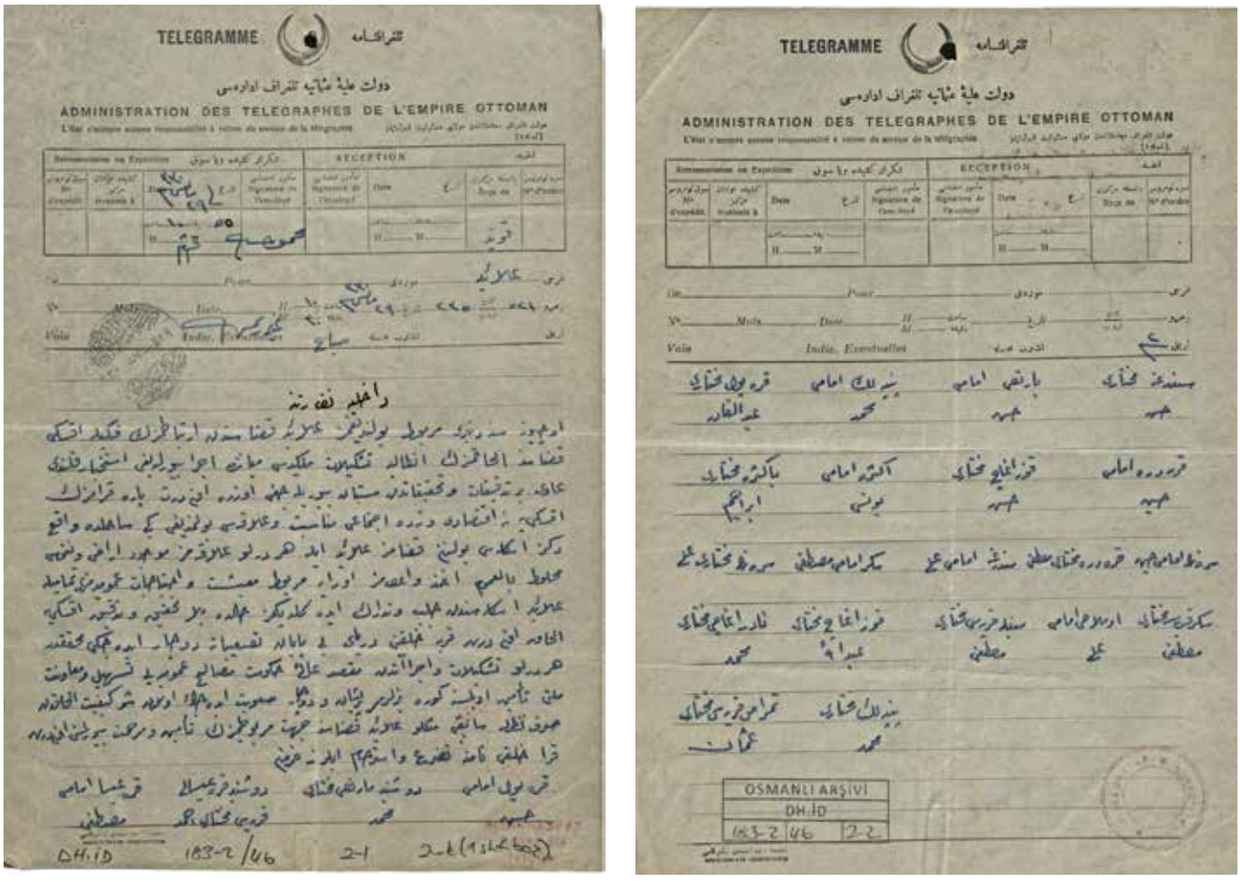
Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Alâiye kazasının Düşenbe nahiyesine merbût Çakallar ve Karaboynuz karyelerinin merkez-i kazaya tahvîl ve irtibatları ahalinin hükümete müteallık işlerinin ru'yet ve tesviyesi hususunda mûcib-i teshilat olacağı hakkında Konya vilayet-i aliyyesinden alınan tahrirât bi'l-muhâbere taraf-ı vâlâ-yı seraskerîden meb'ûs tezkire-i cevâbiye ile ve tesrî'-i muamelât ve ıslahât komisyonu ifadesiyle takdim kılınmış olmakla iktizâsının Şûrâ-yı Devletçe bi't-tezekkür ifâ ve emr u inbâ buyrulması menût-ı re'y-i sâmî-i vekâet-penâhîleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyü'l-emrindir. Fî 21 Şevval sene [1]324

Nâzır-ı Umûr-ı Dâhiliyye

Bende (İmza)

Belge 3: Çakallar ve Karabuynuzların Alanya'ya Bağlanması hakkındaki belge.



Belge 4: Akseki'ye bağlanan köylerin tekrar Alanya'ya bağlanmak için Dâhiliye Nezâreti'ne çektikleri telgraf.

Bu düzenlemeler doğrultusuna Alâiye ve Akseki'nin köy sayılarında bazı değişiklikler oldu. Sınırlarda yer alan köyler için idari kolaylıklar göz önüne alınarak değişikliklere gidildi. Mesela bu değişikliklerden birisi 1907 yılı içerisine gerçekleşmiştir. Çakallar ve Karaboynuzlar Köyü Dâhiliye Nezareti'ne göndermiş oldukları dilekçelerinde Alâiye'ye daha yakın olduklarını beyan ile resmi işlemlerinde kolaylık sağlanması açısından Alâiye'ye bağlanma isteklerini iletmişlerdir. Yerinde görülen bu istek doğrultusunda Karaboynuzlar ve Çakallar Alâiye'ye bağlandı,[20] (bkz. Belge 3). Bugün Gündoğmuş [o dönemde Gündoğmuş idari açıdan Alâiye'nin nahiyesi konumundadır] sınırlarında yer alan bazı köyler ise coğrafi konumları itibari ile Akseki'ye bağlanmışlardı. Fakat bu bağlanmadan halk pek memnun kalmadı. Bunun üzerine Akseki'ye bağlanan Karabul, Düşenbe, Karaisa, Sındırga, Penbelik, Karadere, Kozağacı, Eksere, Serhenk, Senir, Omalas, Sünbüle, Narağacı ve Namars'ın dâhil olduğu 14 köyün imamı ve muhtarı, 21 Temmuz 1914 tarihinde Teke Mutasarrıflığı aracılığı ile Dâhiliye Nezâreti'ne çekmiş oldukları telgrafda, üç yüz seneden beri Alâiye'ye bağlı olduklarını, bütün irtibatlarının Alâiye ile olduğunu Akseki ile hiçbir alakalarının olmadığını herhangi bir araştırma ve inceleme yapılmadan Akseki'ye bağlandıklarını ifade etmektedirler.[21] Bu telgraftan sonra yeniden bir telgraf daha çekilmiştir. Bu telgrafta da bu köylerin dört

20 BOA, *Yıldız Sedaret Resmi Maruzat Evrakı*, 143/93; BOA, Şûrâ-yı Devlet Evrakı (ŞD), 649/35.

21 Telgrafın altında imzası bulunan imam ve muhtarlar şunlardır. Karabul İmamı Hasan, Karabul Muhtarı Abdülkadir, Düşenbe Muhtarı Mehmed, Düşenbe Karaisalı Karyesi Muhtarı Ahmedi, Karaisa İmamı Mustafa, Sındırga (Sindirfe) Muhtarı Hasan, Sındırga (Sindirfe) İmamı Ali, Penbeklik İmamı Mehmed, Penbelik Muhtarı Mehmed, Karadere İmamı Hüseyin, Karadere Muhtarı Mustafa, Kozağacı Muhtarı Hasan, Kozağacı Muhtarı Abdullah, Eksere İmamı Yunus, Beksere Muhtarı İbrahim, Ser-

yüz seneyi aşkındır Alâiye ile irtibatlı oldukları Akseki'ye bağlandıkları takdirde birçok zorluk ile karşılaşacakları ifade edilmektedir. Bu telgrafın altına da Eksere İmamı Yunus, Eksere Muhtarı İbrahim ve on dört köy ihtiyar heyeti adına Karaisa Muhtarı Ahmed imza koymuştur. Köylülerin şikâyeti dikkate alınarak mesele Teke Meclis-i Umumisi'nde görüşülmüştür,[22] (bkz. Belge 4).

TABLO 2.1
1310 (1893) Salnamesine Göre Alâiye ve Akseki Kazası[23]

Kaza Görevlileri	Kazadaki Görevli Kimseler		
	Alâiye Kazası		Akseki Kazası
Kaymakam	Hasan Fehmi Efendi		Nuri Efendi
Naib	Hasan Hüsni Efendi		Mustafa Sabri Efendi
Müftü	Hüseyin Hüsni Efendi		Ahmet Tahir Efendi
Mal Müdürü	Hüseyin Avni Efendi		Ahmet Hamdi Efendi
Tahrirat Kâtibi	Abdurrahman Fehmi Efendi		Ahmet Tahir Efendi
Evkaf Vekili			Hacı Mustafa Efendi
Nahiye Görevlileri	**Manavgat Nahiyesi**	**Düşenbe Nahiyesi**	**İbradı Nahiyesi**
Nahiye Müdürü	Mustafa Efendi	Mehmed Ali Efendi	Mehmed Şemseddin Efendi
Naib Vekili	Hulusi Efendi	Mehmed Efendi	Mustafa Efendi
Kâtip	Rıza Efendi	Mahmud Efendi	Hüsni Efendi
Zabit Memuru	Mehmed Ağa		
Vergi Kâtibi	Mustafa Efendi		

XIX. yüzyıl içerisinde Alâiye Sancağı Merkez kaza ile birlikte dört kazadan meydana gelmektedir. Merkez kazaya yedi nahiye ve üç kasaba bağlıdır. Bugünkü Gazipaşa [Selenti] ilçesi Anamur kazasına bağlı bir nahiye iken 22 Kasım 1916 tarihinde Alâiye'ye bağlandı[24] (bkz. Belge 5). Manavgat ve İbradı kazasının ise herhangi bir nahiyesi bulunmamaktadır. Senir ma Düşenbe kazasının ise iki nahiyesi vardır. Bu iki nâhiye dışında Senir ma Düşenbe kazasında 22 oba kayıtlıdır. Sancak geneline baktığımız zaman 36 mahalle ve 207 köy bulunmaktadır. Alâiye merkez kazada dört, Manavgat kazasında 4 olmak üzere 8 grup haymeşin Yörük iskân etmektedir. Haymeşin Yörükler dışında 34 grup cemaat, oba ve aşirette Alâiye Sancağı dâhilinde yaşamaktadır.[25] Bu kaza ve nâhiyelerin sınırları ile birlikte köy ve mahalle sayıları ve burada yaşayan Yörüklerin dağılımı Tablo 2.4 ve 2.5'de gösterilmiştir.[26]

henk İmamı Hüseyin, Serhenk Muhtarı Ali, Senir İmamı Mustafa, Senir Karyesi Muhtarı Mustafa, Omalas İmamı Ali, Sünbüle Karyesi Muhtarı Mustafa, Narağacı Muhtarı Mehmed, Namaras Karyesi Muhtarı Osman.

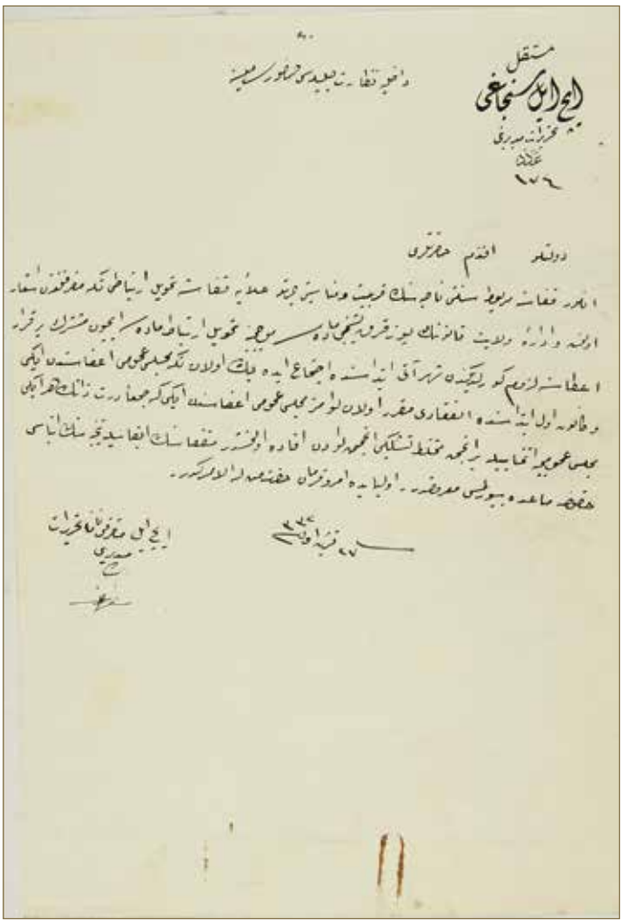
22 BOA, *Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH.İD)*, 183/46; Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 29 (2011), s. 277-279.

23 *Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS)*, 1310, s. 182, 187.

24 BOA, *İdâre-i Umumiye Belgeleri (DH.İ.UM.EK)*, 24/33.

25 BOA, *MAD.d.* 22011, s. 1,-13

26 Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", s. 279.



BOA, DH.İ.UM.EK, 24/33

Müstakil İçil Sancağı tahrirât müdüriyeti

Adet: 174

Dâhiliyye Nezâret-i Celîliyyesi huzûr-ı sâmîsine

Devletlü efendim hazretleri

Anamur kazâsına merbût Silenti nâhiyesinin kurbiyet ve münasebeti cihetiyle Alâiye kazasına tahvîl-i irtibâtı Teke mutasarrıflığından iş'âr olunmuş ve idâre-i vilayet kanununun 145. maddesi mûcebince tahvîl-i irtibat maddesi için müşterek bir karar i'tâsına lüzum görüldüğünden şehr-i âtî ibtidâsında içtimâ edecek olan Teke meclis-i umumî azasından 2 ve Kanun-ı evvel ibtidasında in'ikâdı mukarrer olan livamız meclis-i umumî azasından 2 ki cem'an 4 zatın her iki meclis-i umumîce intihabıyla bir encümen-i muhtelit teşekkülü encümen-i livâdan ifade olunmuştur. Muktezâsının ifasıyla neticesinin inbâsı hususuna müsaade buyrulması ma'rûzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir; fî 27 Terşrin-i evvel sene [1]337

İçil mutasarrıfı nâmına tahrirât müdürü

Bende (İmza)

26/M/1335

Belge 5: Anamur kazasına bağlı Selenti kazasının Alanya kazasına bağlanması.

ALÂİYE'NİN KAZA VE NAHİYELERİ

Her Osmanlı kenti gibi tarihi süreç içerisinde Alâiye'nin de kaza ve nahiye sınırlarında bazı değişiklikler oldu. Fakat buna rağmen Alâiye bugünkü Gündoğmuş, Akseki ve Manavgat ile birlikte siyasi bütünlüğünü XIX. yüzyılın ortalarına kadar korudu. Burada Alanya'nın Osmanlı egemenliğine girdiği 1471 ve ilk tahririn yapıldığı 1475'den cumhuriyetin ilanına kadar tüm idari değişiklikleri inceleyeceğiz. Bu sayede zaman içerisinde mekânsal olarak ne gibi değişikliler olduğunu görmüş olacağız. Çünkü Alâiye siyasi bütünlüğünü korusa da köyler ve nahiyeler çok fazla değişiklik gösterdi. Bir kısım idari birimler bugün Akseki, Manavgat ve Gündoğmuş ilçeleri sınırlarını oluştursa da Alanya ile bir bütünlük arz ediyordu. 1475'den XIX. yüzyılın ortalarına kadar yapılan tahrirlerde nahiye ve köylerin hem sayı hem de idari yapılanma açısından çok fazla değiştiğini görmekteyiz. Buna bağlı olarak nahiye sayıları değişirken köylerde farklı zamanlarda farklı nahiyelerde yer aldı. Bir kısmı zaman içerisinde yok oldu. Alâiye Sancağı XVI. yüzyılda Alâiye, Manavgat ve Akseki olmak üzere üç kaza ve bunlara bağlı on nahiyeden oluşmaktaydı. 1475 tarihli ilk tahrirde 11 nahiye; 1501'de 9 nahiye ve bunlara bağlı 116 köy, mezra ve cemaat; 1555 de ise 8 nahiye 185 köy, cemaat ve mezra yerleşimi vardı.[27]

27 BOA, Tapu Tahrir Defteri (TT), 990; Tapu Kadastro Arşivi, TT, 172.

TABLO 2.2
Alanya'nın Tarihi Süreçte İdari Yapısı[28]

Alâiye Sancağı				
Alâiye Kazası (1471-XIX. Yüzyıl)				
1475	**1502**[29]	**1530**	**1555**[30]	**XIX. Yüzyıl**
Nefs-i Alâiye	Nefs-i Alâiye	Nefs-i Alâiye	Nefs-i Alâiye	Nefs-i Alâiye
Sedre Nahiyesi	Oba Pazarı Nahiyesi	Oba Pazarı Nahiyesi	Oba Pazarı Nahiyesi	Şeyhler Nahiyesi
Hasanlar Nahiyesi	Mahmudlar Nahiyesi	Mahmutlar Nahiyesi	Mahmudlar Nahiyesi	Mahmud Seydi Nahiyesi
(A)Nağlu Nahiyesi	Nağlu Nahiyesi	Nağlu Nahiyesi	Nağlu Nahiyesi	Kerâliye Nahiyesi
Ak-Saz Nahiyesi	Dimderesi Nahiyesi	Dimderesi Nahiyesi	Dimderesi Nahiyesi	Malan Nahiyesi
Çöngere Nahiyesi	Kise Nahiyesi	Kise Nahiyesi	Kise Nahiyesi	Oba Pazarı Nahiyesi
Murt Nahiyesi	Çöngere Nahiyesi	Çöngere Nahiyesi	Çöngere Nahiyesi	Dim Nahiyesi
Mahmudlar Nah.	Alara Nahiyesi	Alara Nahiyesi	Alara Nahiyesi	Sedre Nahiyesi
Karacalar Nahiyesi	Akseki Nahiyesi			
Alara Nahiyesi				
Manavgat Nahiyesi				
Manavgat Kazası		**Akseki Kazası**		
1530/1555	**XVI-XIX. Yüzyıl**	**1530/1555**	**XVI-XIX. Yüzyıl**	
Manavgat	Manavgat	Kasaba-i Marolya	Kasaba-i Marolya	
Atabeğ Nahiyesi	Atabeğ Nahiyesi	Kasaba-i Çimi	Kasaba-i Çimi	
Akçahisar Nahiyesi	Akçahisar Nahiyesi	Kasaba-i Gödene	Kasaba-i Gödene	
Senir maa Düşenbe Kazası (XVII-XIX. Yüzyıl): Senir Nahiyesi / Düşenbe Nahiyesi				
İbradı Kazası (XVII-XIX. Yüzyıl)				

Alâiye Kazası

Nefs-i Alâiye

Alâiye Kalesi ve etrafında şekillenen nefs-i Alâiye'de 12 mahalle, 2 cemaat vardır. Bunların dışında şehir merkezinde aşağı ve yukarı kilise olmak üzere iki Rûm cemaati de kaydedilmiştir.[31] Alâiye merkezde, Kapu, Tophane, Vasatı, Kalealtı, Es'ad Burcu, Rum Taş, Hisar İçi, Depe Yakası, Bektaşlar, Su Gözü ve Bahçearası, Has Bahçe, Güller Pınarı mahalleleri ile Koca-i Cikcil Uşağı, Basarlı ve Musa Kethüda Uşağı Cemaati vardır.

Oba Pazarı Nahiyesi

Oba Pazarı nahiyesi, Alâiye merkezin doğu kesimlerini içerisine almaktaydı. 1555 yılında 6 mahalle ve 3 köyden müteşekkildi. Daha sonra ise nâhiye merkezi dâhil sekiz köyü vardır. Bu köyler nefs-i Oba Pazarı, Değirmen Deresi, Kızılca Şehir, Badem Ağacı, Alakilise, Türbelitaş, Süleymanlar, Asmaca köyleri ile Karakocalı aşiretidir.

28 BOA, MAD.d. 16029; BOA, *MAD.d.* 22011, s. 1, 5; Saim Yörük, "Osmanlı Döneminde Alâiye Sancağının İdari Yapısı", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Konya, 2012, s. 272.

29 BOA, *TT 990*.

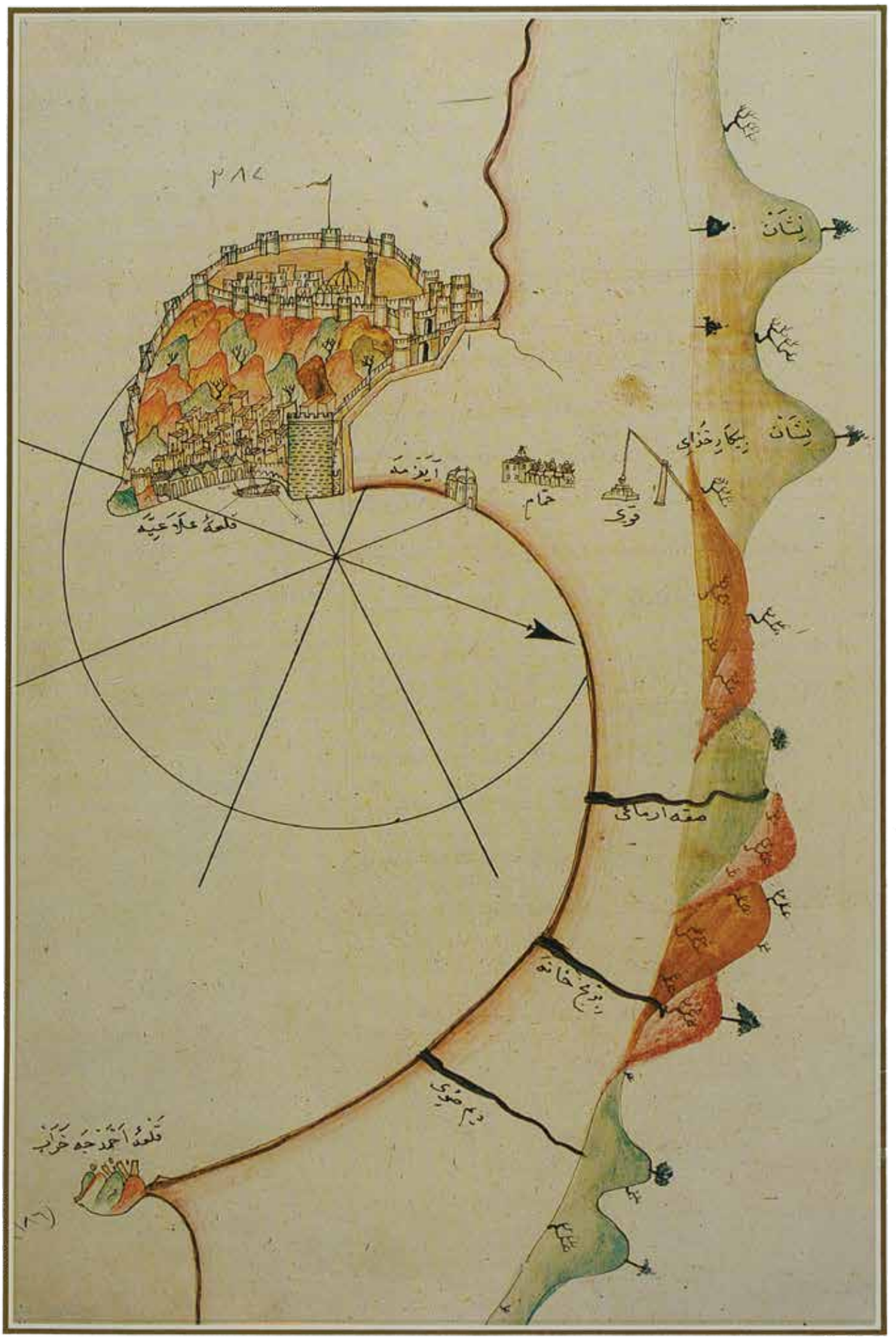
30 TKA, *TT 172*.

31 BOA, *MAD.d.* 22011, s. 1, 5.



1915'lerde Alanya'nın genel görünüşü.





Harita 4: Alanya Piri Reis haritası.

Mahmudlar Nahiyesi

Nahiye merkezi Alanya'nın doğu kısmında hem bir yerleşim yerinin adı hem de birkaç köyden müteşekkil bir birimin adıdır. 1555 yılında 7 mahalle, 18 köy, bir mezra ve Sarcanos köyünde madencilik işi ile uğraşan bir cemaat kaydı vardı. 1475 yılında ve XIX. yüzyılda ayrı bir nahiye olan Sedre Mahmudlar'a bağlı bir köy idi.[32] Daha sonraki süreçte ise Gödredi, Sarcanos, Kestel, Genceros, Kargıcak, Mahmutlar, Elikesik, Onas, Karaisalar, Tepe Yakası, Badem Ağacı, Bucak, Kızılcaşehir, Gören köyleri nahiyenin sınırlarını belirliyordu.

(A)Nağlu Nahiyesi

Nağlu nahiyesi, Gündoğmuş'un Güneydoğusundan başlayarak Alara Vadisi boyunca uzanarak bugünkü Konaklı ve Payallar çevresi ile birlikte geniş bir alanı içerisine almaktaydı. Nağlu ismi ile bir yerleşim yeri yoktur. Yani Nağlu için bir *Nefs-i Nağlu* ibaresi tahrir defterlerinde ve temettüât kayıtlarında karşımıza çıkmamaktadır. Bunun için Nağlu nahiyesi, belli bir sınırı içerisine alan idarî bir birimdir. Nağlu adı ile bir yerleşim yeri olmamakla birlikte Anağlu ismi ile bir kale tahrir kayıtlarında geçmektedir. Kale görevlileri de kayıtlarda vardır. Bu kale kalıntıları Gündoğmuş ilçesinin Ortaköy mahallesinin doğu kesimindedir.[33]

1555 yılında 24 köy, 4 mezra, 4 cemaat ve bir zemin kayıtlıdır. Cemaatlerden birisi Hristiyan, birisi de kürecidir. Nağlu nahiyesinin köylerinden Kerâliye XIX. yüzyılda ayrı bir nahiye merkezi olmuştur. Depe Yakası karyesinin yedi mahallesi, Alisalar karyesinin 5 mahallesi, Turbalinas karyesinin ise 4 mahallesi vardır.[34] Nağlu'nun köylerinden Bedan, Belistir, Karaköy, Çündüre (Beladan), Semed, Kînâres (Köprülü), Malan (Ortaköy), Akyar (Tavşanalanı-Balur), Çaltı ve Eskibağ olmak üzere 10 tanesi bugün Gündoğmuş sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılağaç (Güzelbağ), Bayır Kozağacı, Güney, Orhan, Burçaklar, Karamanlar, Saburlar, Gözübüyük ve Sirge (Gümüşgöze)[35] olmak üzere 9 köy Gündoğmuş'a bağlı iken buradan ayrılarak Alanya'ya bağlanmıştır. İshak Fakihler, Nebiler, Kerliye, Beranyalu, Balavirsun, Şimadiye, Kızılca, Ekizce, Depeyakası, Aydolin[36] ve Alişalar köyleri ise yer ve bölgesel olarak bilinmekle birlikte bu isim ile herhangi bir yerleşim yeri bugün için yoktur. Elikesik, Şarapsa, Turbannas ve Urumtaş köyleri Cumhuriyet döneminde Alanya sınırlarına dâhil edilmiştir. Eskibağ ve Yeniköy tahrir kayıtlarında köy olarak geçmemekle birlikte her iki köyün kuruluşu da oldukça eskidir. Çünkü Eskibağ, 1555 yılında Malan karyesinin mahallelerinden birisidir. Fakat XIX. yüzyıl kayıtlarında her iki köy de bu isimler ile karşımıza çıkmaktadır.[37]

Kise Nahiyesi

XVI. yüzyılda Kise nahiyesinin sınırları bugünkü Gündoğmuş ilçe merkezinin olduğu yer ile birlikte ilçenin kuzeybatı sınırlarını içerisine almaktaydı. XVI. yüzyılda 15 köy ve bir mezradan meydana gelen nahiyenin merkezi Senir köyüne 2-3 km mesafede Gündoğmuş ile Senir arasında bir yerdir. Panbukluk karyesinin dört mahallesi vardır. Daha sonraki yıllarda Kise nâhiye sınırla-

---

32 TKA, *TT 172*, vr. 21; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, (doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s. 28.

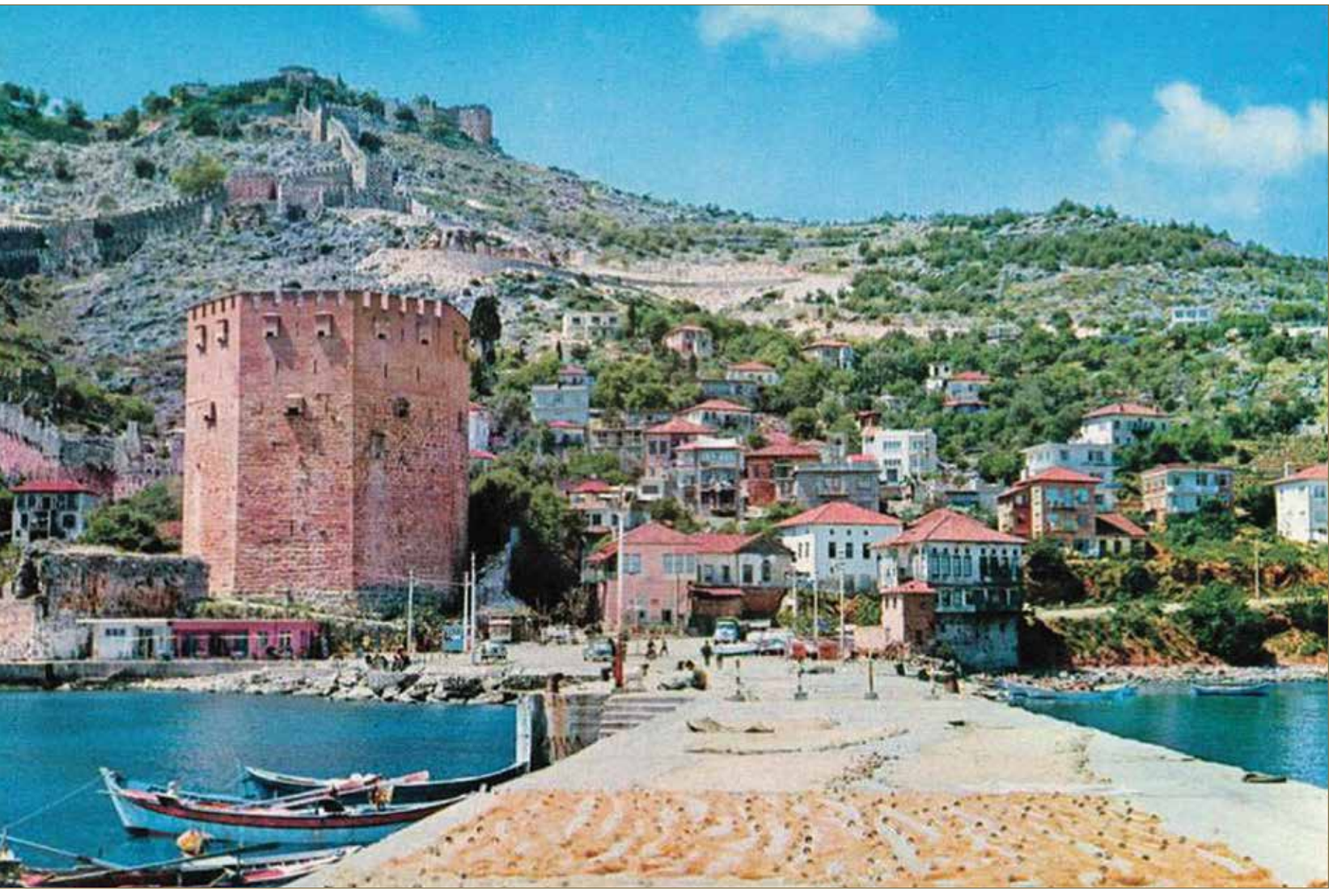
33 BOA, *MAD.d.*, 16029, s. 51.

34 TKA, *TT 172*, vr. 30; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 48

35 Sirge 1555 yılında Turbalinas karyesinin mahallelerinden birisidir. Bu mahallede 34 nefer kayıtlıdır.

36 Birkaç haneden oluşan yerleşim vardır.

37 Selim Hilmi Özkan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş (Kise ve Nağlu Nahiyeleri)*, (Konya: Alanya Ticaret Odası Yayınları, 2011), s. 24, 41.



Kızıl Kule ve İskele Yolu.

rında olan Narağacı köyü XVI. yüzyılda tahrir kayıtlarında yoktur. XIX. yüzyılda ise Ortaköy'e bağlı bir yerleşim yeri olarak gözükmektedir. Yine Kise sınırlarında olan Papahud (Güneycik) ise Akseki kazasına bağlı olan Çöngere nahiyesi sınırlarında yer almaktadır.[38]

Dim Deresi Nahiyesi

Alâiye'nin kuzey kesimlerine ve Toroslar'a doğru olan 13 köyü içerisine almaktadır. Bu nâhiyenin herhangi bir merkezi (nefsi) olmayıp belli sınırları içerisine alan bölgeye denilmektedir. Bademağacı karyesinin iki mahallesi vardır. Dim nahiyesinin sınırlarını belirleyen köyler 1555 yılında Azizler, Günceler, Beladan, Bucak, Bağçecik, Üzümler, Kırvasıl, Bıcakcılar, Sarupınar, Arablar, Bucak, Bademağacı ve Kızılcaşehirdir.[39]

38 TKA, *TT 172,* vr. 47; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 89.

39 TKA, *TT 172,* vr. 43; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 77.



Alara Han.

Çöngere Nahiyesi

1555 kayıtlarına göre bugünkü Manavgat; Kızılağaç, Kızılot, Aksaz ile Alanya Avsallar'dan başlayarak Ortaköy sınırlarına kadar uzanan ince uzun bir alanı içerisine alan çok büyük bir yerleşim yeriydi. Daha sonraki dönemlerde bu nahiyenin sınırları değişmiştir. XVI. yüzyılda 34 köy, 2 mezra, 1 küreci cemaati kayıtlıdır. Aksaz karyesinin 9 mahallesi ve bir cemaat, Ezenkiriş karyesinin 7 mahallesi, Elbi karyesinin 4 mahallesi vardır. Divane Ahmedler ise mahalle olarak kayıtlıdır.[40]

Alara Nahiyesi

Alanya'nın batısında Alara Nehri Vadisi'nde bugünkü Boztepe ve Çenger ile birlikte Alara Kalesi ve etrafını içerisine alıyordu. 1555 yılında nefs-i Alara, 15 köy ve iki cemaat kaydı vardır.[41]

40 TKA, *TT 172*, vr. 54; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 102.

41 TKA, *TT 172*, vr. 67; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 130.

Sedre Nahiyesi

İlk tahrirde nahiye olan Sedre, XVI. yüzyılda Mahmutlar nahiyesine tâbi bir köy idi. XIX. yüzyıl içerisinde nâhiye merkezi durumundadır. Sedre nahiyesine 13 köy kayıtlıdır. Bu köylerden Buları'nın ismi Uğrak, Kıllı'nın ismi de Çamlıca olarak değiştirilmiştir. Sedre nahiyesinin köyleri Balak, Yeni Dam, Buları, İmamlı (tabi-i Buları), Buğçeler, Sedre, Domalan, Dikmen, Kıllı, Beldibi, Kargıcak, Senir (Seki) ve Akça'dır.

Mahmud Seydi Nahiyesi

Mahmud Seydi nahiyesi, bugünkü Mahmud Seydi köyü ve çevresi ile birlikte Alâiye'nin kuzey sınırlarını içerisine almaktaydı. Nahiye sınırlarında altı mahalle, dört köy ve yedi cemaat kaydedilmiştir. Köylerden Bedan, Karaköy ve Belistir bugün Gündoğmuş ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Cemaatlerin ise bir kısmı bugün köy ve belde haline gelmiştir. Toslak, Tosmur ve Çıplaklı bu duruma örnektir. *Mahalleler:* Vastı, Kışlak, Toklu Uşakları, Hurşidler, Küpeliler, Garğalar'dır. *Köyler:* Gökaliler, Bedan, Karaköy ve Belistir. *Cemaatler:* Sancaklu, Toslak, Çaruklu, Tosmurlu, Çıplaklu, Usurlu ve Hacı Mahmudlu'dur.

Malan Nahiyesi

XIX. yüzyılda ortaya çıkan diğer bir nâhiye ise Malandır. Malan nahiyesine dâhil olan sekiz köyün tamamı bugün Gündoğmuş ilçesi sınırlarındadır. Bu köyler Eskibağ, Semed, Girenes (Köprülü), Balur, Çündüre (Kayabükü), Ortaköy, Narağacı ve Çaltı'dır. Bu sekiz köy XVI. yüzyılda Nağlu nahiyesi sınırlarındaydı. Malan nahiyesi içinde herhangi bir nefs olmamakla birlikte Ortaköy tahrir kayıtlarında Malan ismi ile zikredilmiştir. O zaman bugünkü Ortaköy ismi ile zikredilen yer, Malan nahiyesinin merkezi olması en güçlü ihtimaldir. Ortaköy'ün nüfus durumu da bunu desteklemektedir. Çünkü Ortaköy, XIX. yüzyılda 135 hâne ile yaklaşık 675-700 arasında bir nüfusu barındırmaktadır. Bu özelliğini Osmanlı klasik döneminde de korumuştur.

Kerâliye Nahiyesi

XIX. yüzyılın ortalarına doğru oluşturulan bu nahiye Alâiye'nin batı kısmında bulunan Kızılağaç (Güzelbağ), Orhan, Karamanlar, Kozağacı, Bayır, Alara, Gözübüyük, Aksaz, Olucak, Avsallar, Saburlar, Aydolin, Güney ve Burçaklar'dan meydana gelen 14 köyü içerisine almaktaydı. Kerâliye nahiyesi bir yerleşim biriminden çok bulunduğu yörenin ismidir. Çünkü bu yörede bu isimle anılan bir yerleşim birimi bulunmamaktadır. Kerâliye nahiyesi sınırları içinde olan yerleşim birimlerinden bazıları Alanya sınırları dışında kalmıştır. Bunlardan Aksaz karyesi bugün Manavgat'a bağlıdır. Alara karyesinin günümüzdeki adı Ulugüney'dir.

Şeyhler Nahiyesi

Nahiyenin merkezi Şeyh Konağı karyesidir. XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Şeyh Konağı içinde yer alan yerleşim birimleri Mahmutlar nahiyesine bağlıdır. 1844-45 tarihli temettüât defterlerine göre bu bölgedeki yerleşim birimi sayısı artarken, Mahmutlar nahiyesine bağlı olan coğrafi sınırlar, Sedire ve Şeyhler nahiyesi oluşturularak ikiye bölünmüştür. Mahmutlar da Şeyhler nahiyesine bağlı bir köy durumuna getirilmiştir.[42] Şeyhler nahiyesine nâhiye merkezi ile birlikte sekiz köy kayıtlıdır. Bu köyler; Mahmudlar, Sapa Dere, Kestel, Şeyhler, Göngele, Eskiyörük, Gözüküçüklü ve İshaklu'dır.

---

42 BOA, *Temettuat Defteri (ML. VRD. TMT)*, 9655, 9630.

Kenares Nahiyesi

Bugünkü Gündoğmuş sınırlarında bulunan Köprülü nahiye merkeziydi. Malan (Ortaköy), Semed, Girenes (Köprülü), Turbalinas, Rumtaş, Belavirsun, İncir Kırı, Marunas, Alisalar ve Aydolin bu nahiyenin sınırlarıydı.

Aksaz Nahiyesi

Bu nahiye Manavgat'ın doğu kısımlarını içerisine alıyordu. 1475 kaydında 160 hane ile yaklaşık 800-900 civarında nüfusa sahip büyük bir köydür. Daha sonraki tahrirlerde yoktur.

Karacalar Nahiyesi

1475 tahririnde yer alsa da daha sonraki dönemlerde yoktur. Bunun sebebi de Ak Saz'a tabi durumda olduğu içindir. Çöngüre, Yayalar, Dükler, Çerçiler, Karacalar, Uzunlar ve Moları nahiye sınırlarında yer alıyordu.

İvradı Nahiyesi

1475 yılında 106 hane kayıtlıdır. Bucak Yahşi, Katrancı ve Yaka Çadırı köyleri bu nahiye sınırlarındadır.

Hasanlar Nahiyesi

1475 kayıtlarında 54 hanelik bir köy olarak yer alan bu nahiye daha sonraki dönemlerde gözükmemektedir.

Akseki Kazası

Kasaba-i Marolya (Akseki)

Marolya bugünkü Akseki ilçe merkezinin olduğu yerdir. XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Akseki kazası olarak geçen Marolya, XIX. yüzyıldaki bu defterde Alâiye Sancağı'na bağlı kasaba olarak kaydedilmiştir. Marolya'da dört mahalle, bir Yörük ve bir köy kayıtlıdır. Marolya'nın mahalleleri Hacı İlyas, Temürciler, Boğaz, Fakilerdir. Marolya'ya bağlı tek köy ise Kölles'dir. 1555 yılında ise Akseki nahiyesine 37 köy kayıtlıdır. Bu köylerden Berliye'nin 3, Görsetler'in 5, Birgos'un 7, Şahap Susuz'un 3, Kagras'ın 2 mahallesi vardır.[43]

Kasaba-i Çimi

Çimi kasabası da Marolya gibi Alâiye Sancağı'na bağlıdır. Bu kasaba, XVI. yüzyılda Akseki kazasına dâhil köylerin bir kısmı ile Çöngere nahiyesine dâhil bir takım köylerin kapladığı alanı içerisine almaktadır. XIX. yüzyılda kasaba sınırlarında dört mahalle ile 29 köy vardır.

Kasaba-i Gödene

Gödene kasabası, dört mahalle ile 16 köyden meydana gelmektedir. Bu köyler XVI. yüzyılda Çöngere nahiyesi sınırları içerisindedir.

---

43 TKA, *TT 172,* vr. 73; Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 140.

Murt Nahiyesi

Bugün Akseki sınırları içerisinde yer alan Murt Osmanlı döneminde Alanya'nın bir nahiyesidir. Minariye, Yerliye, Manaval, Kara Dere, Manayat, Efteşe, Manalıs, Çaltılı Çukur, Gödene, Sülles ve İvağlu köyleri bu nahiye sınırları içerisindedir.

Manavgat Kazası

Manavgat kazası 1455 kaydında Teke Sancağı'nın kazalarından birisidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk dönemlerinde düzenlenmiş bir kanunname mecmuasında Manavgat, Alâiyye ile birleştirilerek *Alâiyye maa Manavgâd* adıyla bir sancak olarak kaydedilmiştir. Tahmini olarak Manavgat ve Alâiye 1522 yılında birleştirilerek ikisi bir sancak olmuştur. Manavgat Sancağı'nın Alâiyye ile birleştirilerek bir sancak olarak teşkilatlandırılmasında Manavgat'ın, Teke Sancağı ile Alâiyye Sancağı arasında coğrafi olarak küçük bir alanı kapsaması, bölgede yaşanan asayiş ve güvenlik kaynaklı sorunların büyük ölçüde giderilmesinin etkili olduğu düşünülebilir.[44] XVI. yüzyılda küçük bir şehir veya kasaba özelliklerini taşıdığını bildiğimiz Manavgat'ın 50'ye yakın köyü vardır. Bunun yanında birçok cemaat de kayıtlıdır. 1555 kaydında ise 71 köyü vardır. XIX. yüzyılda 47 köy ve 4 cemaatten müteşekkildir.[45]

Atabey Nahiyesi

1455'de köy olarak kayıtlıdır. Atabey nahiyesi bölgeyi fetheden Mübarizeddin Ertokuş'a nispeten kurulan köyün ismidir. Burası daha sonra kullanılmayarak Bereketli ismi ile günümüze kadar gelmiştir. 1530 yılında 15, 1555 yılında 18 karyesi ve 1 mezrası vardır.[46]

Akçahisar Nahiyesi

1455'de köy olarak kayıtlıdır. Akaçahisar, Manavgat kazası hakkında detaylı bir araştırma yapan Behset Karaca'ya göre bugünkü Beşkonak ve civarıdır. 1530'da 8, 1555'de 11 karyesi ve 2 cemaat kaydı vardır.[47]

İbradı Kazası

İbradı kazası XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarında köy olarak kayıtlıdır. Fakat XIX. yüzyılda dört mahallesi ve 11 köyü olan bir kaza merkezi konumundadır. İbradı'nın köylerinden olan Ormana, XVI. yüzyılda Manavgat kazasına bağlıdır. Yine XIX. yüzyılda İbradı'nın köyü olan Derebucak, bugün Konya'ya bağlı bir ilçedir.

Senir ma Düşenbe Kazası

Manavgat Çayı'nın doğu kesimlerinden başlayarak bugün Gündoğmuş'un bir mahallesi olan Senir'e kadar olan kısım, XVII. yüzyılın başlarından itibaren Senir ma Düşenbe kazası olarak geçmektedir. Senir ma Düşenbe kazasının Senir nahiyesine bağlı 13 köyü, Düşenbe nahiyesine bağlı

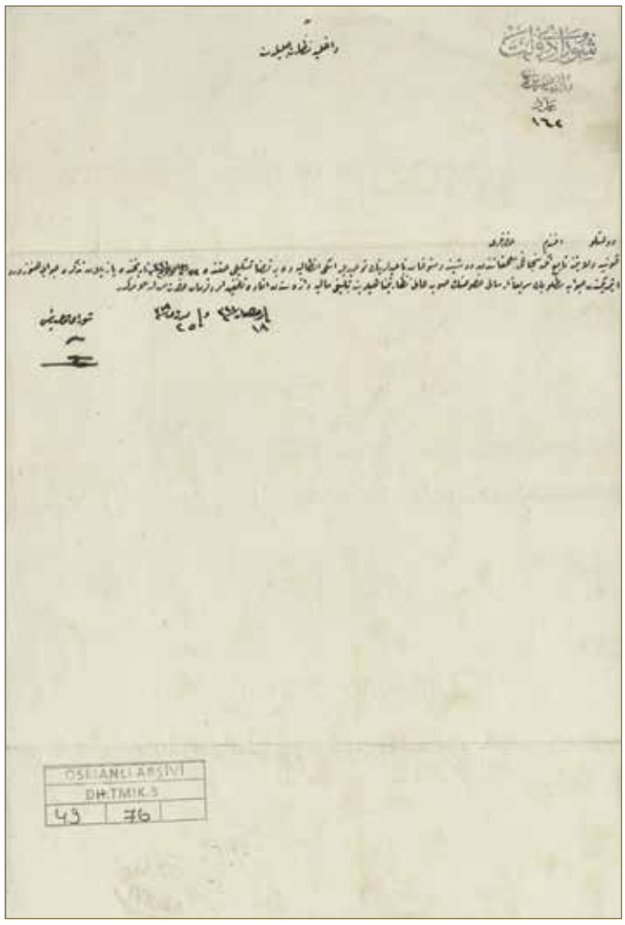
---

44 Saim Yörük, "Osmanlı İdari Teşkilatında Manavgat (XV-XVIII. Yüzyıllar), *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19 (2019), s. 152.

45 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2009), s. 44-45.

46 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s. 45.

47 TKA, *TT 172,* vr. 120; Mehtap Akgül, "*16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. 210.



Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri;

Konya vilayetine tabi Teke sancağı mülhakatından Düşenbe ve Manavgat nahiyelerinin tevhidiyle eski Antalya'da bir kaza teşkili hakkında 22 Rebiyülahir 1321 tarihinde yazılan tezkire cevabı henüz vürûd etmediğinden cevâbı matlûbun serien irsali hususunda sevbi ali nezaret-penâhîlerine tebliği maliye dairesinden ifade kılınmağın emr ü ferman hazret-i men lehul emrindir.

18 Ramazan 1321 / 25 Teşrinisâni 1319

Şurayı Devlet Reisi

Belge 6: Düşenbe ve Manavgat'ın birleştirilmesi hakkında belge.

22 köyü vardır. Senir ma Düşenbe kazası XX. yüzyıl başlarında birbirinden ayrılarak Manavgat ve Düşenbe nahiyeleri birleştirilmiş ve eski Antalya denilen yerde yeni bir kaza teşkil edilmiştir,[48] (bkz. Belge 6). Senir ma Düşenbe kazasının, Senir nahiyesine dâhil köylerin tamamı bugün Gündoğmuş ilçe sınırları içerisindedir. Düşenbe nahiyesine dâhil olan köylerde Manavgat ilçesi sınırlarındadır.

XIX. yüzyılda, Senir ma Düşenbe kazasına kayıtlı 22 oba vardır. Bu obalardan büyük bir kısmı aynı yüzyılın sonlarına doğru yerleşerek köy statüsüne dönüşmüştür.

ALÂİYE'DE BELEDİYE TEŞKİLATININ KURULMASI VE BELEDİYE HİZMETLERİ

Osmanlı klasik döneminde belediye hizmetleri kadı nezaretinde yürütülmekteydi. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren bilhassa Tanzimat uygulamaları ile birlikte Osmanlı Devleti idari anlamda birçok yenlikle karşılaştı. Bu yeniliklerden birisi de yerel yönetimlerde belediye teşkilatlarının kurulmasıdır. Osmanlı Devleti'nde ilk belediye teşkilatı 1854 yılında kuruldu. Alanya belediye teşkilatı ise 1872 yılında kuruldu. İlk belediye başkanı olan Ahmed Asım Bey 1901 yılında göreve başladı. Alanya Ticaret Mahkemesi ise 12 Mayıs 1861 yılında kurulmuştur.[49]

48 BOA, *Dahiliye Mektûbî Kalemi Belgeleri* (*DH.MKT*), 2217/71; BOA, *DH.TMIK.S*, 28/46; 32/44; 30/20; 49/76.

49 BOA, *A.MKT.MHM*, 218/14.



Kâimmakâm İzzetlü Halil Kâmil Beğ'in Fotoğrâfîsinden.

ALÂİYE SANCAĞINDA NÜFUS VE YERLEŞME

Osmanlı klasik dönem için nüfus durumunu tahrir kayıtlarına göre tespit edebilmekteyiz. 1530 kayıtlarına göre kaza merkezinde nüfus 1750, sancak genelinde 55-60.000 civarındaydı. XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılı için elimizdeki verilerden bölgenin nüfus durumunu daha yaklaşık bir şekilde ortaya koyabiliyoruz. Elbette elimizdeki belgeler bölgenin net nüfusunu ortaya koymak için yeterli değilse de yaklaşık nüfus durumun ortaya konması için bize yardımcı olacak niteliktedir. Bilhassa Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Mad.d 22011'de kayıtlı nüfus yoklama defteri bölgenin tamamını kapsamaktadır. Bu açıdan bölge nüfusunun tespiti için çok önemli bir belgedir. İncelemiş olduğumuz bu defterde ayrıca güçlü ve yetişkin, sabi, yaşlı, topçu, mansure, süvari, bahriye ve memleket dışında adı altında bir sınıflama yapılarak erkek nüfusun durumu ortaya konmuştur. Buradaki bu dağılım bize kesin nüfus hakkında da birtakım ipuçları vermektedir. Nüfusu ortaya koymak için önemli bir kaynak olan temettüât defterlerinde ise bölgenin tamamı olmadığı için genel bir nüfus değerlendirmesinde bu defterlerden tam anlamı ile istifade edilememiştir. Fakat mahallî olarak karşılaştırmalı nüfus için yararlanma yoluna gidilmiştir.

Alâiye Sancağı'nın nüfusunu değerlendirmeye geçmeden önce merkez kaza ve bağlı nâhiyelerin nüfusu durumu hakkında şu bilgileri verebiliriz. Buradaki rakamlar ile araştırmamıza kaynaklık eden MAD.d. 22011'deki bilgiler çok büyük oranda benzerlik göstermektedir.[50] Bu durum da araştırmanın sıhhati açısından bizi mutlu etmektedir. 1872 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Alâiye kazasında 4.542 hanede 22.584 kişi, 1890 salnamesinde ise 11.411 kadın, 14.410 erkek toplam 25.821 kişi yaşamaktadır. 1890 salnamesine göre Akseki kazasında 16.680 kadın, 18.078 erkek olmak üzere toplam 34.758 kişi mevcuttur. Alâiye ve Akseki kazalarının toplamı 60.579 kişi yapmaktadır. 1892'de ise kaza merkezinde 13 mahalle ve 89 köyde 4.466 hane bulunduğu belirtilmiştir. Aynı yıl içerisinde kaza genelindeki toplam hanenin 434'ü kadın, 545'i erkek olmak üzere 979 Rum; buna karşılık 8.481'i kadın, 10.831'i erkek olmak üzere toplam 19.312 Türk yaşadığı ifade edilmektedir. 1899 salnamesine göre 21.986 kişinin yaşadığı belirtilmiştir.[51] Vital Cuinet'de, La Turquıe D'asıe isimli eserinde, Alâiye ve Akseki'nin de nüfus bilgilerini ver-

50 Nüfus hesaplanırken "hâne x 5" katsayısı kullanıldı.

51 *Konya Vilayet Salnamesi* (*KVS)* 1871(1288), s. 207; 1889 (1307), s. 184; 1899 (1317), s. 210.

mektedir. Cuinet'e göre Alâiye'de 32.854 Müslüman, 4.121 Ortodoks Grek, 25 Yahudi; Akseki kazasında ise 22.854 Müslüman, 146 kişi Ortodoks Grek yaşamaktadır.[52] Cuinet Hristiyan nüfusu biraz abartılı şekilde yazmıştır. Kemal Karpat "Osmanlı Nüfusu" isimli eserinde Alâiye'nin değişik tarihlerdeki nüfusuna dair bilgiler vermektedir. Buna göre 1831'de Nefs-i Alâiye kazasının nüfusunu 10.888, Senir ma Düşenbe 3.492, Manavgat 3.210, İbradı 3.680, toplam nüfus ise 29.682'dir. 1881-82 yılı genel nüfus sayımına dayandırdığı bilgilere göre Alâiye kazasında 17.699 kadın, 19.261 erkek nüfus yanında, 954 Rum vatandaş yaşamaktadır. Yine aynı eserde 1914 yılında Alâiye kazasında 32.390 Müslüman, 1.877 Rûm ve 33 Yahudi nüfusu kayıtlıdır. Aynı yıl Akseki kazasının nüfusu 34.384 Müslüman, 65 Rum; Manavgat'ın ise nüfusu 19.411 Müslüman, 56 Rum kayıtlıdır.[53] XIX. yüzyıl ortalarında Alâiye sancağına bağlı yerlerin 1892 salnamesine göre nüfus durum Tablo 2.3'de gösterilmiştir.[54]

TABLO 2.3
1892 Salnamesine Göre Alâiye ve Akseki Kazasının Nüfus Durumu

Kaza ve Nahiye	Mahalle	Köy	Hane	Rûm	Erkek	Kadın	Toplam
Alâiye Kazası	13	89	4.466	979	10.830	8.481	20.290
Akseki Kazası	10	44	3.939		8.993	9.122	18.115
Manavgat Nahiyesi		46	1.554		3.594	3.930	7.524
Düşenbe Nahiyesi		51	1.865		4.695	4.421	9.116
İbradı Nahiyesi	3	14	1.881		4.603	3.604	8.207
TOPLAM	26	244	13.705		32.715	29.558	62.273

XIX. yüzyıla MAD.d 22011'e göre bir göz atacak olursak Alâiye sancak genelinde 36 mahalle, 207 köy, 42 cemaat, oymak veya oba yerleşim biriminde kayıtlı 12.463[55] hânede yaklaşık 62.315 kişi ikamet etmektedir. Bunlardan yaklaşık 23.675'i sancak merkezi ve bağlı nahiyelerde geri kalanı diğer kasaba ve kazalarda ikamet etmektedir. Bunların yerleşim yerlerine göre dağılımı ise şu şekildedir. Mahallelerde tahminen 13.245 kişi, Cemaat ve Yörük obalarında 6.735 kişi, köy iskân birimlerinde ise 41.585 kişi ikamet etmektedir. Buna göre Alâiye Sancağı'nda halkın % 68'i köylerde, % 21 mahallelerde, %11'de Cemaat ve Yörük obalarında yaşamaktadır. Buradaki rakamlar ile salnamelerdeki toplam rakamlar arasında bir benzerlik mevcuttur.

22011 numaralı defter verilerine göre; Alâiye Sancağı'nda halkın 11.934'ü yetişkin ve güçlü, 11.585'i sabi, 5.986'sı yaşlı, 7.305'u asker yazılmıştır. Bunların dışında 432 kişi de memleket dışında kayıtlıdır. Burada dikkatimizi çeken bir nokta İbradı kazasında yaklaşık % 5'lik bir dilim memleket dışında kaydedilmiştir (bkz. Tablo 2.4).

52 Vital Cuinet, *La Turquie d'Asie*, (Paris: E. Leroux, 1890), s. 854.

53 Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), s. 240, 300, 384.

54 *Konya Vilayet Salnamesi* (*KVS*) 1892(1310), s. 237; Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", s. 285.

55 Defterde hesaplamalar yapılır iken toplamlarda bazı yanlışlıklar mevcuttu. Biz de defterin icmalinde verilen genel toplamları dikkate aldık.

TABLO 2.4
Sancak Genelinde Nüfusun Gruplara Göre Dağılımı

Alâiye Sancağı Nüfus Dağılımı										
Yerleşim Birimleri	Yetişkin	Sabi	Yaşlı	Topçu	Mansure	Bahriye	Memleket Dışında	Süvari	Toplam	Hane
Alâiye	524	623	313	37	15		13		1.525	633
Alâiye Cemaat	47	43	17		4		2		113	44
Oba	405	376	205	1	26		8		1.021	401
Cemaat (Oba Pazarı)	26	20	11		2				59	26
Dim	411	363	188	1	32	1	15		1.011	386
Mahmut Seydi	303	349	156	1	20	1	5		835	352
Mahmut Seydi Cemaat	356	339	164		28		5		892	329
Malan	501	527	233	1	44		11		1.317	540
Kerâliye	651	634	327		55		12		1.679	700
Şeyhler	793	694	309	1	48	1	1		1.847	690
Sedre	296	318	135		27		4		780	321
Haymeşin Yörük (Nefs-i Alâiye	197	159	89		9				454	157
Milleti Rûm										182
Marolya	672	595	297		14		24	8	1602	619
Cemaat (Marolya)	5	12	4						21	7
Çimi	1.776	1753	863		85	4	77		4.558	1.822
Gödene	927	839	478		23	3	33	12	2.315	952
Manavgat (Köyler)	976	961	573	2	36	9	37		2.594	1.023
Manavgat (C. Haymeşin)	251	134	140		4				529	206
Manavgat (C. Hasan Abdallar)	19	9	10						38	12
İbradı	536	448	243	1	12	4	44		1.288	513
İbradı Köyler	747	815	517	9	101	2	109		2.300	924
Düşenbe	415	361	129		10		4		919	401
Senir	477	604	299		49		26	15	1.455	660
Oba (tabi-i Senir)	623	609	286		37		2	6	1.557	563
TOPLAM	11.934	11.585	5.986	54	681	25	432	41	30.738	12.281

Şehir Yerleşim Yerleri ve Nüfus Durumu

Şehir yerleşmesi kırsal yerleşim yerlerine göre nüfus bakımından daha fazla, üretim bakımından tarım dışı etkinliklerin de olduğu ve pazarlandığı yeri ifade etmektedir.[56] Alâiye'nin Osmanlı yönetimine girmesinden itibaren şehir özelliği gösteren yerler merkez kaza ile birlikte Akseki, Senir ma Düşenbe, Manavgat ve İbradı kazalarıdır. 1475 tahrir kaydına göre Alâiye şehir merkezinin nüfusu yaklaşık 2000 kişi civarındadır. XIX. yüzyıl ortalarında on iki mahalle ve üç cemaatin tahmini Müslim nüfusu 3.385 kişi civarındadır. Bu rakama 910 civarında gayr-ı Müslim nüfus ile haymeşin Yörükleri de ilave ettiğimiz zaman 5.080 gibi bir rakam ortaya çıkmaktadır. İbradı dört ma-

56 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s. 47.

hallesi ile küçük bir şehir görünümündedir. İbradı kaza merkezinde 513 hânede tahminen 2.565 kişi yaşamaktadır. XIX. yüzyılda Alâiye'ye bağlı olan Akseki (Marolya) ve Çimi kasabası ile Gödene kasabaları da hem nüfus hem de mahalle yapıları ile şehir özellikleri taşıdığını söyleyebiliriz. Marolya'da dört mahallede yaşayan 619 hanede 3.095 nüfus, Gödene kasabasında 4 mahallede iskân eden 229 hanede 1.145 nüfus ve Çimi kasabasında da dört mahallede 306 hanede tahminen 1.530 nüfusun yaşadığını söyleyebiliriz. Bu şehir görünümündeki yerleşmelerin dışında merkez kazaya bağlı olan Mahmud Seydi nahiyesi de altı mahallesi ve tahmini 1.175 nüfusu ile küçük bir kasaba görünümündedir.[57]

Köy Yerleşim Yerleri ve Nüfus Durumu

Osmanlı Devlet yapısı içerisinde şehir halkından ayrı olarak diğer bir üretici sınıf da köylüler yani çiftçilerdir. Osmanlı çiftlikleri ve çiftçileri küçük bir işletme niteliğindedir. İmparatorluğun ekonomik yapısı zirâate dayandığından, bu işle meşgul köylülerin devlet açısından ne kadar önemli olduğu aşikârdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki genel yapısı, Osmanlı toplumunun diğer bir unsuru olan konar-göçerleri zirâat sahalarında (mezra') küçük çapta tarımla uğraşmaya zorlarken, bir yandan da onların köyler kurarak yerleşik vaziyete geçmelerine zemin hazırlamıştır.[58] Bu durumun doğal bir sonucu Anadolu ve Rumeli'de şehir iskânından farklı olarak sadece tarım ile uğraşanların ve geçimlerini buradan temin edenlerin oluşturdukları küçük iskân birimleri olarak köyler kurulmuştur. Bazı köylerde değirmen ve tahînhâne gibi küçük işletmelerde bulunmaktadır. Bu durum bize köylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar da olsa sanayi tesislerine sahip olduğunu göstermektedir.[59]

Alâiye sancak genelinde XIX. yüzyılda 207 köy kayıtlıdır. Bu köylerden, 68 tanesi merkez kaza ve bağlı nahiyelerinde, 46 tanesi Marolya, Gödene ve Çimi kasabasında, 47 tanesi Manavgat kazası sınırlarında, 11 tanesi İbradı kazası sınırlarında, 35 tanesi de Senir ma Düşenbe kazası sınırlarındadır. Köy yerleşim yerlerinde 8.317 hânede yaklaşık 41.585 nüfus yaşamaktadır. Bu da yaklaşık % 68'lik bir orana tekabül etmektedir. Köylerin nüfusu genelde 500'ün altındadır. Bin nüfusun üzerinde nüfusa sahip köy sadece İbradı kazasında Orman köyüdür. 500 nüfusu geçen köyler ise şunlardır. Oba nahiyesinde Nefs-i Oba, Malan nahiyesinde Ortaköy, Kerâliye nahiyesinde Kızılağaç (Güzelbağ), Şeyhler nahiyesinde Mahmudlar, Kestel ve Nefs-i Şeyhler, Gödene kasabasında Yarpuz, İbradı kazasında Derebucak köyü beş yüz nüfusun üzerindeki köylerdir. 100 nüfusun altındaki köy sayısı da sınırlıdır. Fakat Manavgat ve Düşenbe kazasındaki köylerin birçoğu 100 nüfusun altındadır. Diğer yerlerde ise durum şu şekildedir. Oba nahiyesinde Değirmendere ve Asmaca, Dim nahiyesinde Bıçakcı, Taşbaşı ve Beladan, Mahmut Seydi nahiyesinde Gökaliler, Kerâliye nahiyesinde Olucak ve Aydolin, Sedre nahiyesinde Yenidam, İmamlı, Buğçeler, Nefs-i Sedre, Dikmen, Beldibi Senir (Seki) ve Akçe, Çimi kasabasında Moroş, Gödene kasabasında Seriyas, Güneykışla, Tutos, Sutarya ve Susuzşahap köyleridir.[60]

---

57 BOA, *MAD.d.* 22011, s. 1-13.

58 Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650),* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), s. XV.

59 Alaaddin Aköz, "XVI. Asırda Lârende Kazâsı Hakkında", *I.Uluslararası Osmanlı Tahrir Defterleri Kongresi,* Konya, Ekim 1992, *(Osmanlı Araştırmaları/ The Journal of Ottoman Studies* XIII, 106, İstanbul, 1993).

60 Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", s. 287.

TABLO 2.5
Alâiye Sancağı'nın Nahiye, Mahalle ve Köy Durumu ile Tahmini Nüfusu (XIX. Yüzyıl)

Kaza İsmi	Nahiye & Kasaba İsmi	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı	C/Y A/O*	Toplam Hane	Tahmini Nüfus
Alâiye Kazası	Nefs-i Alâiye	12	----	3	677	3.385
	Oba Pazarı N.	----	8	1	401	2.005
	Dim Nahiyesi	----	13	----	386	1.930
	Mahmut Seydi N.	6	4	7	681	3.405
	Malan Nahiyesi	----	8	----	540	2.700
	Kerâliye Nahiyesi	----	14	----	700	3.500
	Şeyhler Nahiyesi	----	8	----	690	3.450
	Sedre Nahiyesi	----	13	----	321	1.605
	Haymeşin Yörükan	----	----	4	157	785
	Milleti Rûm	2	----	----	182	910
	Marolya(Akseki) K.	4	1	1	626	3.130
	Çimi Kasabası	4	29	----	1.822	9.110
	Gödene Kasabası	4	16	----	952	4.760
Manavgat Kazası	Kaza Köyleri	----	47	----	1.023	5.115
	Haymeşin Yörükan	----	----	4	206	1.030
İbradı Kazası	Kaza Mahalle ve K.	4	11	----	1.437	7.185
Senir ma Düşenbe	Düşenbe Nahiyesi	----	22	---	401	2.005
	Senir Nahiyesi	----	13	----	661	3.305
	Obalar	----	----	22	563	2.815
TOPLAMLAR		**36**	**207**	**42**	**12.463**	**62.315**

***C: Cemaat; Y: Yörük; A: Aşiret; O: Oba**

Yörük ve Cemaat Yerleşmesi ve Nüfusu

Moğol baskısından kaçarak Anadolu'yu yurt edinmek amacı ile gelen Türklerin önemli bir kısmını, Oğuz veya Türkmen olarak adlandırılan Orta Asya'dan gelen kimseler oluşturmaktaydı. Bunlardan hayvancılık ile uğraşan ve yaylak-kışlak hayatına alışkın olanlara ise Yörük denilmektedir. Tahrir defterlerine kaydedilir iken bu grup *konar-göçer, göçer-evli ve Yörük* şeklinde yazılmışlardır.[61]

Alâiye Sancağı konar-göçerler açısından zengin bir yerdi. Arazi şartları ve yaylaların bol olması Yörük grupların yaşam alanlarını zenginleştirmişti. Konar-göçerler yaşayış tarzlarının bir gereği olarak yaylak-kışlak hareketine bağlı idiler. Onların bu hayat tarzı biraz da hayvanlarına otlak bulmak düşüncesinden doğmuştur. Bununla beraber kısmî de olsa küçük çapta zirâatla meşgul oldukları da görülmektedir.[62] Nitekim bu yüzden raiyyet oldukları halde yerleşik olanlarla, aralarında bazı hukukî ve iktisadî farkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Konar-göçerler hayvancılıktan elde ettikleri ürünleri, şehir ve kasaba kenarlarındaki pazar yerlerinde ihtiyaç duydukları yiyecek, giyecek gibi mallarla değiştirmişler ve böylece yerleşik halkla iktisadî yönden bir bütünlük oluşturmuşlardır.[63]

61 Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye*, C. I, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), s. 4.

62 Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), s. 16-22.

63 Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, s. XX.

1530 tarihli 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde Alanya Sancağı dâhilinde 24 cemaat kayıtlıdır. Bunlar sancak içerisinde dağınık şekilde kayıt altına alınmıştı. Bu cemaatler Bayır, Bayramlı, Demirciler, Gencek, Güney, Hacı Osmanlar, Karacalar, Kızıl Dağ Yörükleri, Orhan, Sevinç Hacı, Siviş, Urban Haymana, Urban-ı Ramazanlar, Yalnız Bağ cemaat ve yörükleridir.[64] 1555 yılında 134 yerleşim yerinde Türkmen cemaat ve oymak kayıtlıdır. Bunlar sancağın genelinde dağınık şekildedir. Birçoğu da yerleşik hayata geçmiştir.[65] Bilhassa Alâiye ve çevresinde yaşayan Yörüklerin XIX. yüzyılın sonlarına doğru daha fazla oranda yerleşik hayata geçtiklerini ve hayvancılıkla beraber ziraî faaliyet ile uğraştıklarını görmekteyiz. Bunun yanında nüfusun % 11'e yakınının hala cemaat, Yörük ve oba şeklinde yaşadığını söyleyebiliriz. Elimizdeki MAD. d 22011'e göre bölgedeki Yörükleri şu şekilde yerleştiğini söyleyebiliriz. Alâiye merkez kazada Cikcil Uşağı, Basarlı ve Musa Kethüda Uşağı Cemaati'nin 220 civarında nüfusu vardır. Oba nahiyesinde de Karakocalı aşiretinin 130 civarında nüfusu olduğunu görmekteyiz. Merkez nâhiyelerden en fazla cemaate sahip nâhiye Mahmut Seydi nâhiyesidir. Bu nâhiye sınırlarında Sancaklu, Toslak, Çaruklu, Tosmurlu, Çıplaklu, Usurlu ve Hacı Mahmudlu Cemaati iskân etmektedir. Bunların XIX. yüzyıldaki tahmini nüfusu 1.660 civarındadır. Bu cemaat ismi ile anılan iskân yerlerinin tamamı bugün kasaba ve köy halini almışlardır. Defterde Alâiye Sancağı'nda Haymeşin iskân eden Ali Efendi, Kaşaklı, Asyanlı ve Şarapsa Göçebesi ise 785 civarında nüfusa sahiptir. Marolya kasabasında sadece Fikiler mahallesine kayıtlı 35 kişilik bir Yörükan taifesi vardır. Manavgat kazasında iskân eden Abdülmümin Bey, Milli Bey, Bala ve Sarı Abdullah Haymeşin Yörükleri'nin nüfusu ise 1.090 civarındadır. En çok Yörük ise aşiret ve oba adı altına kayıtlı Senir ma Düşenbe kazasının Senir nahiyesindedir. Bunlar 22 yerleşim yerinde yaklaşık 2.815 kişilik bir nüfusa sahiptirler. Alâiye ve çevresinde yaklaşık 1.347 hânede 6.735 nüfus Yörükân taifesindendir.[66]

Hristiyan Nüfus

Alâiye ve çevresinde az da olsa Hristiyan nüfusun yaşadığını görmekteyiz. Bunların bir kısmı bozuk bir Türkçe konuşmaktaydı.[67] XV. ve XVI. yüzyıldaki Hristiyanların nüfusları hakkında tahrir ve cizye defterlerinden bazı bilgiler elde etmekteyiz. Mesela ilk tahrir olan 1475 tahririnde Alâiye merkezde 49 hane ve 10 bive Hristiyan nüfus kayıtlıdır. Bu da yaklaşık 250-300 kişi civarındadır. 1602 yılında Düşenbe Kadısı tarafından tutulan cizye defterine göre Senir ma Düşenbe kazasında 578 hâne kaydedilmiştir. Bunların tahmini nüfusu 2.800 civarındadır.[68] XIX. yüzyılda ise Alâiye merkez kazasında aşağı ve yukarı kilise olarak iki grup Rum nüfus kayıtlıdır. Bunların nüfus durumu 182 hanede 910 kişi civarındadır. 1872 tarihli Konya vilayet salnâmelerine göre kaza genelindeki 434'ü kadın, 545'i erkek olmak üzere 979 Rum kayıtlıdır. Kemal Karpat'ın tespitlerine göre ise 1831'de Nefs-i Alâiye kazasında 954 Rum vatandaş yaşamaktadır. Yine aynı eserde 1914 yılında Alâiye kazasında 1.877 Rûm nüfusunun bulunduğu belirtilmiştir.[69]

---

64 BOA, *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri (937/1530)*, (Ankara: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Yayınları, 1995), s. 622, Mehmet Akif Erdoğru, "1530 Yılında Antalya, Manavgat ve Alanya'da Aşiretler ve Cemaatler", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Konya, 2012, s. 405.

65 Mehtap Akgül, "*16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*", s. LXXV.

66 BOA, *MAD.d,* 22011, s. 2-13; BOA, *MAD.d,* 21546, s. 2-11; Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", s. 288.

67 Fahri Yiğit, "Alanyalı Rumlar Hristiyan Türkler miydi?", *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, 15 (1999), s. 31.

68 BOA, *MAD.d.,* 15531, s. 1.

69 Nazım Karagedik, *XIX. Yüzyılda Alanya Kazası*, (yüksek lisans tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 30; Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, s. 153-182,

Alâiye Sancağı'nda Üretim ve Ekonomi (Ekonomik ve Sosyal Durum)[70]

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısını daha çok tarıma dayalı üretim ekonomisi oluşturmaktaydı. Bunun sonucu da sancakların bulunduğu bölgelerin coğrafi yapısı, iklimi, ulaşım imkânları gibi unsurlar ekonomi üzerinde etkili olmuştur. Sancağın kazaları ve bağlı olan köylerde üretilen ürünler ve bunlardan alınan vergiler bölgenin ekonomik durumunu ortaya koymak için yeterlidir.

Sancağın bilhassa XV. ve XVI. yüzyıllardaki iktisadî durumunu ortaya çıkarmamızda tahrir defterleri bize gerekli bilgileri sunmaktadır. 1475 ve 1530 yıllarında tutulan defterlerden daha çok nüfus durumu, dirlik ve sanayi durumu hakkında bilgileri elde ederken, 1500 ve 1555 yıllarında tutulan defterlerden ise nüfus, üretim ve sanayi gibi birçok alanda yararlanma imkânını elde ettik. XIX. yüzyılda tutulan nüfus ve temettüât defterlerinden de bölgenin ziraî, hayvancılık ve ekonomik durumu hakkında gerekli bilgileri elde ettik.

Toprak, Çift ve Çiftlik

Tarih boyunca toprak ve topraktan elde edilen gelirler devletlerin hayatında önemli bir yer tutmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki toprakları genel olarak *miri, mülk ve vakıf* topraklar olarak üç ana gruba ayırabiliriz.

Miri arazi, rakabesi yani mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Bu topraklar belli şartlar karşılığında köylülere bırakılmıştır. Burayı işleten köylüler devletin sipahisine şer'i ve kanuni ölçüler çerçevesinde 1/10'dan az olmamak şartı ile vergi ödemek ile mükellef tutulmuşlardır. Mülk arazi ise tasarruf hakkı tamamen kişinin elinde olan arazilerdir. Vakıf arazi ise mülk toprakların hayır kurumları için ayrılmasıdır.[71]

Alâiye Sancağı'nın arazisinin bir kısmı dağlık ve engebeli olmakla birlikte tarım ve hayvancılık yapmaya elverişlidir. Gerek XVI. yüzyıl kayıtlarını gerekse XIX. yüzyıl kayıtlarını incelendiğimiz zaman en büyük gelir kaynağının tarım ve hayvancılıktan elde edildiğini görmekteyiz. Mesela XIX. yüzyıl kayıtlarına baktığımız zaman, bugün bütün köyleri Gündoğmuş sınırlarında bulanan Malan nahiyesinin, XIX. yüzyılda gelirlerinin % 92 tarımdan elde edilmektedir. Büyük bir bölümü bugün Gündoğmuş sınırlarında bulunan Kerliye nahiyesi de % 87 oranında tarım faaliyeti ile dikkat çekmektedir.[72]

Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki araziler, mirî arazi veya arz-ı memleket diye adlandırılan bir çeşit hukuki statü ile yönetilmekteydi. Bu araziler işletilmesi, şartlarını yerine getirdiği müddetçe köylüye verilmiştir.[73] Bu nedenle çiftlik; raiyetin belli bir bedel mukabilinde ve tasarrufu bazı şartlara bağlı olarak işlettiği, arazinin verimlilik derecesi ve yerine göre büyüklüğü değişen ziraî bir işletme birimidir.[74] Bu sistem içinde toprak, *çift-hânesi* denilen köylü hâne reisinin tasarrufuna sunulmuştur. Bir çift öküzü ve onunla işleyebileceği kadar toprağı, tımar sistemine uygun olarak tasarrufunda bulunduran köylü ailesi, *çift-hânesi* adıyla ziraî toprak sisteminin temelini oluşturmuştur.[75] Osmanlı idarî sisteminin en küçük ünitesi olan köy içinde *çift-hânesi*, imparatorluk bürokrasisi için, aynı zamanda bir vergi kaynağıdır ve bu küçük ziraî işletme *çift resmi* denilen vergi sistemine bağlıdır. Vergi öküz miktarına göre belirlendiği için, bir çift öküzün süre-

---

70 Bu başlık altındaki bilgilerin bir kısmı daha önce yayınladığımız *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş"* kitabımızdan özetlenmiştir.

71 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası,* s. 128.

72 BOA, *ML.VRD.TMT.d.*, 9648, 9653.

73 Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (İA), 1995, III, s. 392.

74 Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. XXVII.

75 Halil İnalcık,*"Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu"*, Belleten, XXIII, 92, (1959), s. 575.

bileceği miktardaki arazi de *çiftlik* olarak isimlendirilmiştir. Osmanlı Kanunnameleri'nde çiftliklerin büyüklükleri *â'la* yerden 60-80, *evsat* yerden 80-100, *ednâ* yerden 100-150 dönüm olarak değişen ziraî işletme şeklindedir.[76] Arazinin bu şekilde ayrılması kanunnamelerde ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. Çiftlik ölçüsü olarak ise eni ve boyu 40 adım bir dönüm kullanılmıştır. Bu zirâat alanları tahrir defterlerinde *"çift" (çiftlik), "nim çift"* ve *"zemin"* gibi adlarla belirtilmiştir. Re'âyâ kendisine bir nevi kiracılık sözleşmesi ile bırakılan çiftlik için her yıl *resm-i çift* adı altında vergi ödemektedir. Bunun dışında arazisinden elde ettiği üründen de *"öşür"* vermek zorundadır. Bir arazinin çiftlik kabul edilmesi için o arazinin muhakkak ovalık veya düzlük yerde olması şarttır. Çiftlik arazisinin dağlık, taşlık veya yamaç yerde olması çiftlik kabul edilmesine manidir. Bu şekildeki araziler dönüm hesabı ile tespit edilmektedir.[77] Bu sebeple sancağın iç kesimlerinde bulunan bugünkü Akseki, Gündoğmuş ve İbradı gibi kaza ve nahiyelerin arazileri dönüm hesabı ile tespit edilmiştir.

Re'âyâ arazisini satıp vakfedemediği gibi boş da bırakamazdı. Raiyyet, üzerine kayıtlı ve zirâat yapılabilir arazisini, yaşlılık, hastalık veya fakirlik gibi bir sebep olmadan, zirâat yapmaya gücü olduğu halde üç yıl üst üste boş bırakır ise bunun karşılığında "*çift bozan*" akçesi adı altında bir vergi vermek zorundaydı. Eğer köylü bu vergiyi ödemeden arazisini terk ederse sipahi re'âyâyı zor yolu ile geri getirebilmekteydi. Fakat raiyyetin boş bırakmış olduğu arazi başka bir kimseye verildiği zaman çift bozan resmini ödeyen kişi bunu ödemekten vazgeçerdi.[78]

Sonuç olarak devlete ait araziler üzerinde tesis edilen çiftlik büyüklüğünde veya daha küçük ziraî topraklar üzerinde, kiracı tarzında yerleştirilmiş olan köylünün herhangi bir mülkiyet hakkı mevcut değildi. Böyle bir çiftliği veya tarlayı satamaz, bir yere veya şahsa bağışlayamaz, vakfedemez, kendi adına bir başka şahsa da kiralayamadığı gibi toprağını ekmemek gibi bir serbestliğe de müsaade edilmemekteydi. Ancak, devletin yaptığı ve kanun maddelerinde her konuyla ilgili ayrı ayrı ifade edilen, hükümlerin bütünlüğü bir ziraî organizasyonu ortaya koymaktadır ki aynı zamanda böyle bir ziraî işletmeciliğin prensipleri de ifade edilmektedir. Reâyâ için çiftliğinde devamlı ve eksiksiz tarım faaliyetlerini yürütmek mecburi ve zaruri bir hayat olarak devam etmektedir. Neticede elde ettiği bol mahsulle mükellefiyetlerini yerine getirdiği gibi sahip olduğu yüksek bir payla da geçimini temin etmektedir.[79]

Alâiye Sancağı'nda Çift ve Çiftlikler

Alâiye Sancağı'nın bilhassa iç kesimleri daha çok dağlık arazi olmasından dolayı üretime elverişli arazi az miktardadır. Bundan dolayı "*çift*" veya "*nim çift*" oluşturulmasında bir takım zorluklar meydana gelmiştir.[80] Mesela bugünkü Gündoğmuş'u içerisine alan Kise ve Nağlu nâhiyelerinde 1500 yılında toplam 1132 çiftlik kayıtlıdır. Bu çiftlikler genellikle yarım (nim) çiftlik şeklindedir. 1500 yılında 34 köyde toplan 22 çift var iken 1110 nim (yarım) çift kayıtlıdır. Bu dağılıma bakacak olursak Bedan, Karadere, Karain ve Senir'de 1 çift, Berenyalu Çündüre ve Depeyakası'nda 2 çift, Omalas'ta 3 çift kayıtlıdır. En fazla çift ise 8 çift ile Panbukluk karyesindedir. Diğer geri kalan köylerin hepsindeki çiftler nim çift olarak karşımıza çıkmaktadır.[81] Tahrir kayıtlarının yanı sıra temet-

---

76 Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", s. 392.

77 Hüseyin Özdeğer, *XVI. Yüzyılda Ayıntâp Livası*, (İstanbul, 1988), s. 22.

78 Hüseyin Özdeğer, *XVI. Yüzyılda Ayıntâp Livası*, s. 28; Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, s. 129.

79 Mehtap Özdeğer, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mîrî Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği", *yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd5/sbd-5-01.pdf*, Erişim: 28.03.2010.

80 Mehtap Akgül, "*16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*", s. XXIX.

81 BOA, *TT 990*, s. 1-116.

tüât kayıtlarında da arazi dağılımı hakkında bilgiler mevcuttur. Alâiye Sancağı'nın tamamını içerisine alan temettü kayıtlarının bir kısmı bugün maalesef elimizde değildir.

Alâiye Sancağı'nda üretilen ürünleri şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Gallât (Arpa-Buğday-Çavdar-Burçak vb.)
2. Susam (simsim)
3. Keten Toğumu
4. Çeltik
5. Pamuk (Penbe)
6. Bağcılık (Üzüm)
7. Meyve ve Sebzevat (bostan, göğez vb.)
8. Ceviz ve Badem
9. İncir
10. Keçi Boynuzu (Harnup)
11. Kuru Soğan

Hayvancılık

Alanya Sancağı'nda hayvancılık yaygın bir uğraşı alanıdır. Yöre halkı hem temel gıda ihtiyaçlarını gidermek hem taşımacılık alanında kullanmak hem de giyim ihtiyaçlarını gidermek için hayvan yetiştirmiştir. XVI. yüzyılda Alanya ve çevresindeki bütün köylerde hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. En çok hayvan geliri Akseki ve Manavgat kazalarından elde edilmiştir. En az ise 20 akçe ile Güney Cemâati'nde kaydedilmiştir. Genellikle köylerin hayvan geliri 500 ile 1000 akçe arasındadır.[82]

Tahrir ve temettüât defterlerinde *"resm-i ağnam"* veya *"resm-i ganem"* şeklinde kaydedilmiştir. Her ne kadar *keçi* ismi kanunnamelerde geçmese de bu vergi Osmanlı Devleti'nde koyun ve keçilerden iki veya üç koyun karşılığından alınan bir akçelik vergiyi ifade etmektedir.[83] Alâiye Sancağı'nda ağnam vergisi iki koyuna karşılık bir akçe olarak alınmıştır. Bu vergi koyun ve keçinin kuzu ve oğlaklarından alınmamıştır. Tahrir kayıtları verilerine göre XVI. yüzyılda bütün köylerde hayvancılığın yapıldığını söyleyebiliriz. Hatta köylerden alınan vergilere bakarak her köyde kaç koyun ve keçi yetiştirildiği hakkında da bilgiler elde etmekteyiz. 1500 yılında yaklaşık 82.970 küçükbaş hayvan var iken 1555 yılında bu sayı yaklaşık 120.338 adede yükselmiştir.[84]

Temettüât Defterleri'nde, küçükbaş hayvan olarak adlandırılan grupta, koyun, keçi, yoz keçi, kuzu, oğlak, erkek davar, yoz davar, gayr-ı sağmal keçi ve gayrı sağmal koyun kaydı bulunmaktadır. Özellikle yörede yaylak ve kışlak arasında konar-göçer halkın fazlalığı küçükbaş hayvancılığın da önemli bir gelir kaynağı olduğunu göstermektedir.[85] XIX. yüzyıl ortalarında Alanya kazası genelinde en fazla beslenen hayvan türünün küçükbaş olduğu görülmektedir. Toplam 32.080 adet küçükbaş hayvan kaydı bulunmaktadır.[86]

---

82 BOA, *TT 990,* 8-115; TKA, *TT 172,* 31-53.

83 Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Re'ayadan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD,* 5 (1947) s. 485.

84 BOA, *TT 990,* 8-115; TKA, *TT 172,* 31-53.

85 BOA, *ML.VRD.TMT.d.,* 9631, 9648, 9653.

86 Nazım Karagedik, *"XIX. Yüzyılda Alanya Kazası"*, s. 60.

TABLO 2.6
Resm-i Ağnam

Nahiye	1500		1555	
	Ağnam Miktarı	Bedeli Akçe	Ağnam Miktarı	Bedeli Akçe
Alâiye	----	----	20.860	10.430
Oba Pazarı	700	350	3.100	1.550
Mahmudlar	1.748	874	35.768	17.884
Nağlu	21.952		28.208	14.104
Dim-Deresi	5.526	2.763	9.430	4.715
Kise	12.370	-----	17.550	8.650
Çöngere	11.788	5.894	20.860	10.430
Alara	4.636	2.318	7.432	3.716
Akseki	24.250	12.125	42.652	21.326
Manavgat	----	-----	47.546	23.773
Alaca Hisar	----	-----	3.200	1.600
Atabeğ	----	-----	4.320	2.160
Toplam	82.970	24.324	240.926	120.338

Bölgenin coğrafi özelliğinden dolayı bölgede binek hayvanlarından oldukça yoğun bir şekilde yararlanılmıştır. Binek hayvanları arasında en çok kullanılanlardan birisi de develerdir. XVI. yüzyıl tapu tahrirlerinde binek hayvanları ile ilgili herhangi bir kayda rastlamasak da XIX. yüzyıl ve sonrasında binek ve yük hayvanlarının kaydı da tutulmuştur. Hatta bu dönemde tutulan kayıtlarda hayvanların cinslerinin yanı sıra, dişi veya erkeklik durumları da kaydedilmiştir. XIX. yüzyılda Alâiye kazasının genelinde 3.358 binek ve yük hayvanı kayıtlıdır. Bu hayvanlardan 1.468 tanesi devedir. Bu durum hemen hemen % 50'lik bir dilimi ifade eder. Bu develerden 558'i erkek deve, 910'u da dişi deve şeklinde kaydedilmiştir.[87]

Hayvancılığın yanı sıra Alâiye Sancağı'nda arıcılık da yapılmaktaydı. Alâiye Sancağı'nda, arıcılık yapanlardan kovan başı iki akçe vergi alınmıştır. Temettüat kayıtlarına baktığımız zaman ise aynı durumun devam ettiğini söyleyebiliriz. Kaza genelinde 1710 adet arı kovanı kayıtlıdır. Bu kovanlardan Malan nahiyesinde 173, Kerliye nahiyesinde 381, Seyyid Mahmud nahiyesinde 553 kovan kayıtlıdır. Gündoğmuş sınırlarındaki köylerin toplamında ise 482 adet kovan vardır. Bu sayının daha önce zikrettiğimiz 20 köyden elde edildiğini de dikkate almakta fayda vardır.[88]

Maktu` Vergiler ve Tesisler

Maktu` vergiler ve mukataalar Osmanlı vergi gelirlerinin önemli bir dilimini teşkil etmektedir. Maktu' vergiler muayyen bir meblağ üzerinden yılda bir defa tahsil olunmaktadır. Maktu' vergiler önceden belirlendiği için kazanç ve ürünün çok ve az olması bu vergi miktarının değişmesine sebep değildi. Bazı mezra gelirleri, değirmen gelirleri, tahînhâne gelirleri, maktu olarak alınmaktaydı. Hatta bazı çiftlik, bağ, bahçe ve mezra gelirleri reayaya *"ber vech-i maktu'"* olarak tasarruf etmeleri için tevcîh edilmiştir.[89]

87 BOA, *ML.VRD.TMT.d.,* 9631, 9648, 9653; Selim Hilmi Özkan, "XVI. Yüzyılda Alâiye Sancağında Dokuma ve Tekstil Sanayisinde Kullanılan Ürünlerin Üretimi", *Arış Dergisi,* 5 (2011), s. 99-100.

88 BOA, *ML.VRD.TMT.d.,* 9631, 9648, 9653.

89 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası,* s. 150.



Cumhuriyet döneminde de kullanılan ve harab durumda bir su değirmeni

Değirmenler (Resm-i Âsiyâb)

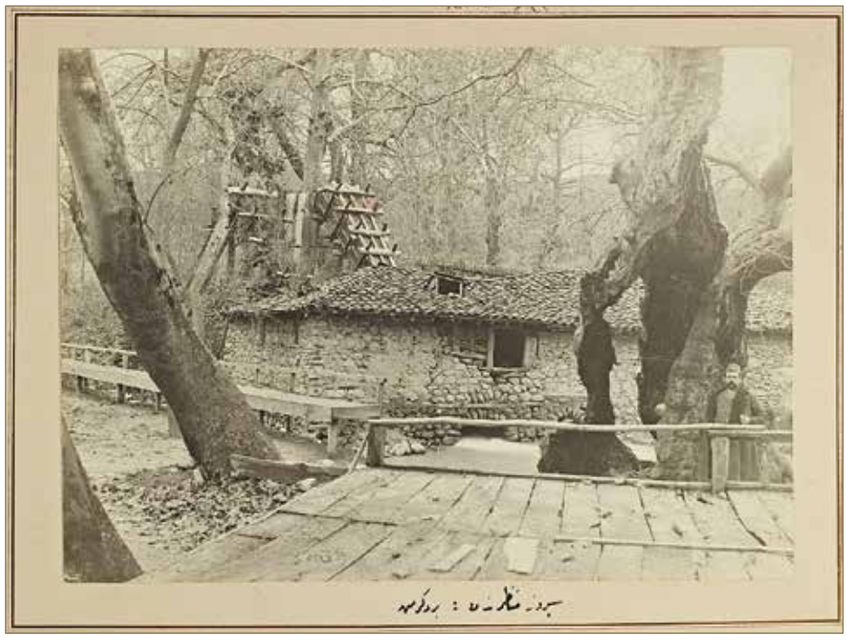
Değirmenlerin kullanımının insanlık tarihi kadar eski olduğunu söylesek abartmış olmayız. Çünkü insanoğlunun en temel ihtiyacı, yeme ve içmedir. Bunun için doğada üretimin başlaması ve ürünlerin tohumlarının yeme amaçlı kullanılmaya başlaması ile değirmen sanayinin de temeli atılmıştır. Değirmenler halkın en önemli temel gıda maddesi olan buğday, arpa ve cinsi ürünlerin öğütülüp un haline getirilmesinde kullanılmıştır. Bunun için sanayi inkılâbına kadar olan dönemde, gerek dünyada gerekse Osmanlı Devleti'nde, en önemli sanayi tesislerinden birisi de değirmenler olmuştur. Değirmenler hemen hemen her bölgede halkın ihtiyacına göre hizmet vermişlerdir.

Değirmenler Osmanlı sınırları dâhilinde karşımıza üç şekilde çıkmaktadır. Bunlar: su değirmenleri, rüzgâr değirmenleri ve kara değirmenleridir. Bu değirmenler yerleşim yerinin özelliğine göre değişmektedir. Alâiye Sancağı'nda bulunan değirmenlerin hemen hemen hepsi su değirmenlerinden oluşmaktadır.[90] Çünkü coğrafya buna daha müsaittir.

Osmanlı tahrir kayıtlarında, değirmenlerde bulunan taş sayıları *"bab"* olarak adlandırılmıştır. Alınan vergide bu taş sayısına göre düzenlenmiştir. Değirmenlerden alınan vergiye ise *"resm-i âsiyâb"* denilmiştir. Tahrir defterlerinde değirmenlerin kaç ay çalıştıklarını belirten kayıtlar mev-

90 Değirmenlerde su çarklarının kullanılmaya başlaması MÖ Romalılar dönemine kadar gider. Su değirmenlerinin yaygınlaşması ise MÖ 20-11 yılları arasındadır. (Ümit Koç, *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Sanayi,* (Ankara; Bizim Büro Basımevi, 2006), s. 270).

cuttur. Mesela *"fi 10 eşhur"* ifadesi, değirmenin 10 ay boyunca çalıştığı anlamına gelmektedir.[91] Yılın tamamı çalışan değirmenlerden 60 akçe alınır iken tamamı çalışmayan değirmenlerden çalıştığı zaman dilimine göre vergi alınmaktaydı. Bu da aylık 5 akçeye tekabül etmektedir.



Su değirmeni.

Alâiye Sancağı'ndaki değirmenlerin hepsi dere veya ırmak kenarlarında kurulmuşlardır. Bu açıdan dereler aktığı süre içerisinde bu değirmenler hizmet vermiştir. Bu değirmenler elektriğin yaygın şekilde kullanılmasına kadar çalışmışlardır. Değirmenlerde öğütülen buğdaydan ne kadar vergi alındığı konusunda net bir bilgi sahibi olmamakla birlikte, 1501 tarihli İstanbul İhtisap Kanunnamesi'nde bulunan *"değirmenciler bir müd buğdayı 5 akçeye öğüteler. Ziyade öğütmeyeler"* ifadesi bize bu konuda bilgi vermektedir.[92] Değirmenlerde nakdi ödemenin yanı sıra öğütülen ürün cinsinden de ödemeler yapılmıştır.[93]

Resm-i Tahînhâne

Tahînhâne susamdan yağ çıkaran değirmenlere verilen isimdir. Bölgede susam üretildiği için tahînhânelerinde yaygın olduğunu görmekteyiz. Alâiye Sancağı'nda tahînhânelerden, bab (ünite) başına 100 akçe vergi alınmaktadır. Batı Anadolu'da üretim yapan diğer bazı sancaktaki tahînhânelerden ise bab başına 300 akçe vergi alındığı olmuştur.[94]

Sosyal Hayat, Eğitim Kurumları ve Vakıflar

Alanya'daki sosyal hayat hakkında, diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi, en iyi bilgi verecek kaynak Şer'iyye Sicilleri'dir. Maalesef Alâiye'nin Şer'iyye Sicilleri bugüne kadar ortaya çıkarılamamıştır. Bu durum Alanya için çok büyük bir eksikliktir. Onun için Alanya'nın sosyal hayatı, eğitim kurumları ve vakıfları hakkında tahrir defterleri ve hurufat defterlerinden bilgi elde edebiliyoruz. Kasaba, nahiye ve kazalar dışında Alanya merkezde bulunan bu yapılar Tablo 2.7'de detaylı şekilde gösterildi.

91 Feridun M. Emecen, *Doğu Karadeniz'de İki Kıyı Kasabasının Tarihi Bulancak-Piraziz*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005), s. 177.

92 Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri,* (Ankara: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1999), s. 157.

93 BOA, *TT 990*, s. 8-115; TKA, *TT 172*, s. 31-53.

94 BOA, *TT 990*, s. 8-115; TKA, *TT 172*, s. 31-53; Ümit Koç, *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Sanayi*, (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2006), s. 214.

TABLO 2.7
Alanya'da Bulunan Medrese, Cami, Mescit, Zaviye, Vakıf, Okul ve Türbeler[95]

Medreseler	Camiler[96]	Vakıflar[97]
Âdem Çelebi Medresesi	Hacı Mehmet Camii	Alâiye şehir merkez, kazaları ve köylerinde birçok vakıf kurulmuştur. 1555 yılında Alâiye Sancağı genelinde 34 cami ve bunların vakfı vardır. Bu vakıfların geliri 18.104 akçedir. Çeşitli köylerde 32 adet zaviye ve bunların vakfı kayıtlıdır. Bu zaviyelerin geliri ise 31.781 akçedir. 10 mescit vakfı vardır. Bunların geliri 4.080 akçedir. 6 medrese vakfı vardır. Bunların geliri ise 3.430 akçedir. Hayrat vakfı olarak 7 vakıf kurulmuştur. Bunların geliri ise 2.907 akçedir. Çeşitli amaçlar ve toplum yararına 32 vakıf kurulmuştur. Bunların geliri ise 10.787 akçedir. XX. yüzyılda ise camii ve mescid vakfı, 2 medrese vakfı ile çeşitli hayır vakıfları kurulmuştur.
Elvan Bey / Oba Pazarı Medresesi	Hacı Mutafa Paşa Camii	
Hacı Ahmet Ağa Medresesi	Hatip Camii	
Hacı Hasan (Güneylizade) Medr.	İbrahim Camii	
Kara Beğ Medresesi	Kılıç Arslan (Paşa) Camii	
Kemal Kadı Medresesi	Musalla / Hacı Ali Camii	
Mustafa Paşa Medresesi	Seyyid Hacı Ali Camii	
	S. Hüseyin Ağa (Güneylizade) C.	
Muallimhaneler	Sultan Alaeddin/Süleyman Camii	
Hacı Hasan Muallimhanesi	Süleyman Beşe ve Sinan Camii	
Hacı Mehmet Muallimhanesi		
Sultan Süleyman Muallimhanesi		
Alanya'daki Zaviyeler	**Mescitler**	
Hacı Baba Zaviyesi	Abdurrahman Mescidi	
Hacı Mehmed Zaviyesi	Ak Mescit	
Hızır İlyas Zaviyesi	Akşebe Sultan Mescidi	
Kara Öz Mezrası Zaviyesi	Ayasofya (Kilise) Mescidi	**Türbeler**
Kemal Kadı Zaviyesi	Gaybizade Abdülkerim Efendi M.	Hacı Baba Türbesi
Kılıç Arslan Tekkesi	Hacı Abdülhalim Mescidi	Çececik Sultan Türbesi
Sitti Zeynep Zaviyesi	Hacı Abdülmümin Mescidi	Depecik Sultan Türbesi
Şeyh Mehmed Zaviyesi	Hacı İbrahim Mescidi	Şeyh Seyyid Mahmut Sultan T.
Şeyh Seyyid Mahmut Zaviyesi	Hacı Salih Mescidi	
Şihabeddin Zaviyesi	Havva Mescidi	
	Hüseyin Dede Mescidi	
	Karagöz Mescidi	
	Kilise Mescidi	
	Muğara Burcu Mescidi	
	Seyyid Hacı Mehmet Mescidi	
	Terzi Hoca (Astarcı) Mescidi	

XVI ve XVII. yüzyıl hatta XVIII. yüzyıl Alâiye Sancağı'nda bulunan cami, mescid, zaviye, medrese ve diğer sosyal kurumlar için tapu tahrir defterlerinde çok teferruatlı bilgiler bulunmaktadır. 1555 yılında Alâiye Sancağı genelinde 34 cami ve bunların vakfı vardır. Bu vakıfların geliri 18.104 akçedir. Çeşitli köylerde 32 adet zaviye ve bunların vakfı kayıtlıdır. Bu zaviye vakıflarının geliri ise 31.781 akçedir. 10 mescit vakfı vardır. Bunların geliri 4.080 akçedir. 6 medrese vardır. Bunların geliri ise 3.430 akçedir. Hayrat vakfı olarak 7 vakıf kurulmuştur. Bunların geliri ise 2.907

95 M. Murat Öntuğ, "Hurufât Defterlerine Göre Alanya Şehrindeki Eğitim ve Dinî Yapılar (XVIII. Yüzyıl)", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Konya, 2012, s. 67-78.

96 Yayla ve köylerdeki camiler buraya alınmadı. Şehir merkezi ve kırsal yerleşmedeki tüm camii ve mescitlerin vakfı da bulunmaktadır.

97 *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi,* 582, 583, 585.

akçedir. Çeşitli amaçlar ve toplum yararına 32 vakıf kurulmuştur. Bunların geliri ise 10.787 akçedir.[98] Kâtip Çelebi Alâiye Kalesi'nde 6 okul ve 2 medresenin varlığından söz eder.

Alâiye Sancağı'nda Toplumsal Olaylar ve Asayiş[99]

Suhte İsyanları

XVI. yüzyıl imparatorluğun zirve dönemi olduğu gibi sosyal hareketliliğin de en fazla yaşandığı dönemdi. Bu hareketliliklerden birisi olan suhte isyanları sırasında Alâiye Sancağı da olumsuz etkilendi. Medreselerden mezun olan ve iş bulamayan öğrenciler imparatorluğun çeşitli bölgelerinde gruplar halinde eşkıyalık olaylarına katıldı. Bu eşkıyalık olayı sırasında Alâiye, Manavgat ve çevresi de etkilendi. XVI. yüzyılın ortalarında başlayan bu sosyal hareketlilik XVII. yüzyılın başlarına kadar devam etti. Genellikle ahali halkı arasından olan bu kesim, dağlık olan iç kesimlere sığınıyordu. Halk bunları bilse de korkusundan yetkililere bildiremiyordu.[100] Suhte olayları dışında sancak genelinde zaman zaman asayiş olayları olsa da bunlar gerekli cezalara çarptırılmıştır. 24 Ocak 1583 tarihinde Alâiye beyi ve kadısına gönderilen bir hükümde, suhte taifesinin elinde bulunan silahları alması ve askeri zümre dışında kimsenin silah taşımaması istenmektedir. Fakat devletin bu konuda kesin ve net tavrını da ortaya koyduğunu söyleyemeyiz.[101] Suhte ayaklanmasının devam etmesi ve köylere zarar vermesi üzerine 1584 yılında da Alâiye sancak beyine tekrar tedbir alması için emirler gönderilmiştir.[102]

Suhte İsyanları'nda olduğu gibi Celali Ayaklanması'nın başlaması üzerine diğer yerlerde olduğu gibi derhal harekete geçen hükümet, 17 Eylül 1596 tarihinde Alâiye'de bulunan tüm kadılara yollamış olduğu bir hüküm ile eşkıyaların yakalanıp haklarından gelinmesini istemektedir.[103] Mesela bu dönemde Beyşehir ile Alâiye Sancağı arasında etkili olan Hüsam adında bir eşkıya lideri köy ve kasabaları basarak halka zulmetmiştir. Devlet tarafından ise bölge kadılarından bu eşkiyanın yakalanarak cezalandırılması istenmiştir.[104] Bu eşkıyalık olayları bölge halkını iyice rahatsız etmesi üzerine 12 Aralık 1604 tarihinde Alâiye ve Düşenbe kadılarına gönderilen bir hüküm ile Düşenbe ve çevresinde eşkıyalık yaparak halkın mal ve erzakına el koyan şakilerden halkın korunması için daha güvenli bir yerde Alacasarı adlı hisarın tamir edilmesi emr edilmiştir.[105]

Kişiler Arası Anlaşmazlıklar ve Alacak Verecek Meseleleri

Arşiv belgelerinde sancaklardan gelen şikâyetler üzerine karşılıklı anlaşmazlıkların çözümü ile ilgili bilgilere de rastlamaktayız. Burada arşiv belgelerine yansıdığı kadarı ile Alâiye Sancağı genelinde yaşanan asayiş olayları ve anlaşmazlık üzerinde de duracağız. Bu anlaşmazlıklar daha çok kaza müdüründen şikâyet, alacak verecek meselesi, bağ veya arazi hisselerine tecavüz, hâneye tecavüz gibi başlıklar altında sıralayabiliriz.

---

98 Mehtap Akgül, *"16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı"*, s. LXVIII.

99 Bu kısımda yer alan bilgilerin bir kısmı daha önce yayınladığımız *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş"* kitabından özetlenmiştir.

100 Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası,* s. 29.

101 BOA. *A.DVN.MHM,* 48, s. 266; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası,* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1995), s. 318.

102 BOA. *A.DVN.MHM, 44,* s. 191 (Haz. Mehmed Ali Ünal).

103 BOA, *A.DVN.MHM.d.,* 74, s. 172.

104 Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası,* s. 393.

105 BOA, *A.DVN.MHM.d.,* 75, s. 325.

Alacak verecek meselesi ile ilgili arşivlerde bulunan ilk belge 12 Ekim 1851 tarihlidir. Bu belgeye göre Senir karyesinde oturan Davud oğlu Ali ile Amcası şikâyette bulunarak Sanduk Emini'nin mahkeme kararı olmaksızın 5000 kuruş tahsil etmesi ve alacakları hususunda şikâyette bulunmaktadırlar. Bu durumun tahkiki konusunda yardım istemişlerdir.[106] Bunlardan ikincisi ise Alâiye'de oturan Seyyid Kara Mehmed, Senir köyünde ikamet eden Alaybeyoğlu Hasan Ağa'dan 2445 kuruş alacağını tahsil edemediği için şikâyette bulunmuştur. Durum incelendikten sonra meselenin çözümü için köy muhtarı Yusuf Ağa görevlendirilmiştir. Fakat Muhtar Yusuf Ağa, iş ile ilgilenmekle beraber çekimser davranarak meblağa itiraz etmiştir. Bu durum karşısında 13 Mayıs 1852 tarihinde bu alacak verecek meselesi ile kaymakamın ilgilenmesi ve Seyyid Kara Mehmed'in parasının tahsili istenmiştir.[107]

Elimizdeki başka bir belge ise eski Halep Valisi ve Mevcut İzmir Valisi Mustafa Paşa'nın Damadı Mîr-i mîran Hüseyin Paşa'nın Alâiye ve çevresindeki mahallerden Hicri 1270-71(1853-54) senesine ait aşar bedelinden alacaklarının tahsili ile ilgilidir. Buna göre Hüseyin Paşa'nın, Bozkır kazası iaşar-ı bedalatından dolayı Alâiye'deki Sarı Kadızade Arif Efendi ve Emin Ağa ve diğer bazı kimseler zimmetlerinde senedsiz yirmi üç bin beş yüz kuruş, Düşenbe kazası vücuhundan Türedi oğlu Ali Ağa, Ahmed Ağa, Mehmed Ali, Ömer Mustafa Efendi, Hacı Lokman oğlu Hasan ve sair kimseler zimmetlerindeki ba sened yirmi iki bin beş yüz kuruş, İbradi kazası sakinlerinden İzzet Efendi zimmetinde üç bin beş yüz ve hizmetkârı Çeşmeli Hacı Hüseyin zimmetinde iki bin beş yüz kuruş Süllesli Yağcı Oğlu ve Hacı Banus bezirgânlar zimmetlerinde senedsiz yüz otuz bin ve Ermenekli Hacı Resul Efendi zimmetinde ba sened altı bin beş yüz ve yine kaza-i mezbur dâhilinde diğer bir köy iaşar-ı bedalatı alacaklarından bahsedilmektedir. Fakat Hüseyin Paşa'nın bu alacaklarının tahsili konusunda bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında Konya Valisi Beşir Paşa'dan zikredilen yerlerdeki alacakları tahsili istenmiştir.[108]

Arazi Anlaşmazlıkları

Bölgede bilinen diğer bir suç veya anlaşmazlık meselesi, arazi ve otlak anlaşmazlıklarıdır. Bu konuda birçok anlaşmazlık olabileceğini tahmin etmemize rağmen, arşiv belgelerine yansıyan birkaç örneği burada zikretmekle yetineceğiz. Bu konuda ilk belge 18 Ağustos 1651 tarihli Çündüre köyü halkı ile Balur maa Tavşanalanı köyü arasındaki anlaşmazlık ile ilgili mahkeme kararıdır. Çündüre halkından bazı kimseler mahkemeye müracaat ederek, Balur maa Tavşanalanı köylülerinin ve hayvanlarının kendi yayla ve otklaklarına zarar verdirmelerinden şikâyetçi olmaktadırlar. Bu şikâyet üzerine mahkeme bir daha böyle bir olay vukuunda 300 akçe ve 40 değnek ceza ile cezalandırılması gerektiğine karar vermiştir. 1 Şubat 1673 tarihinde de Çündürelilere ait olan Kurugöl Yaylası'na Eskibağ halkından bazı kimseler konmak istemişlerdir. Bu durum üzerine olay mahkemeye intikal eder. Mahkeme, bölgenin fethinden beri Çündüreliler tarafından kullanılan yaylanın kullanım hakkını tekrar Çündürelilere verir. Fakat Kurugöl Yaylası'nın sorunları zaman içerisinde çözümlenememiş olmalı ki, 1733 ve 1734 tarihinde Çündüre köylüleri padişaha Güney köylülerin arazilerine müdahalesinden dolayı şikâyette bulunmuşlardır. Hatta bu yayla ile ilgili şikâyet ve sorunlar Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar devam etmiştir.[109]

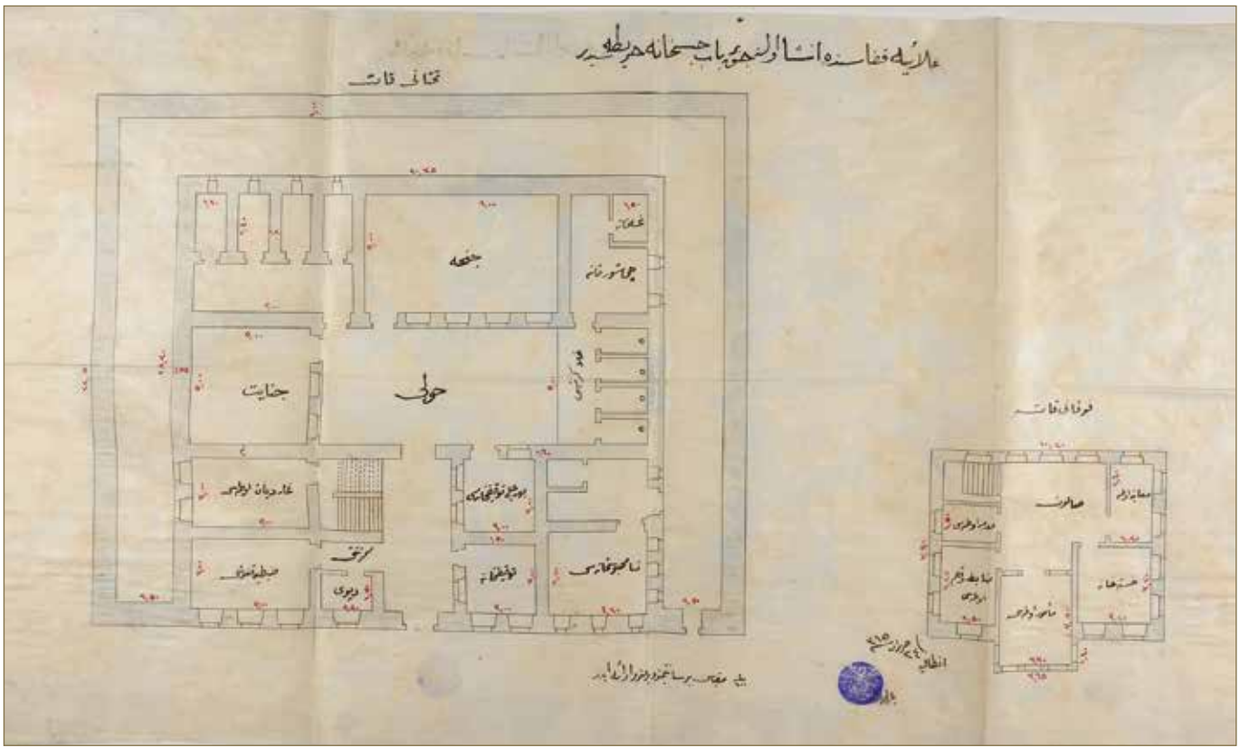
Diğer bir olay ise şu şekilde gelişmiştir. Narağacı köyü sakinlerinden Abdülbaki Efendi, sahip olmuş olduğu arazisinin bir kısmını, Penbelik köyü sakinlerinden Hüseyin Ağa'nın bağ diye-

106 BOA, *A.MKT.DV*., 43/15.

107 BOA, *A.MKT.DV.*, 57/73.

108 BOA, *A.MKT.DV,* 130/83.

109 Nuri Sezen, *Kayabükü (Çündüre),* (Antalya: Çündüreliler Derneği, 2007), s. 60-69.



Alâiye Kazâsında inşâ olunacak bir bâb hapishâne haritası.

rek yirmi sene kullandığını ifade ile şikâyette bulunmaktadır. Bu durum 1851 yılı sonlarına doğru Alâiye Kaymakamı'na bildirilerek çözüme kavuşturması istenmiştir.[110] Başka bir arazi anlaşmazlığı ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yetim kaldığı için memleket dışına çıkan ve daha sonra askeri sınıf içerisinde yüzbaşı rütbesine kadar yükselen Yüzbaşı Ali Ağa, 1857 yılı sonlarında yazmış olduğu dilekçesinde ceddinden intikal eden Malan köyündeki arazisini bazı kişilerin kanunsuz şekilde ele geçirdiklerinden şikâyetçi olmaktadır. Bu durum karşısında Alâiye Kaymakamı'ndan, Redif Yüzbaşısı Ali Ağa'nın Malan köyündeki arazisinin tekrar şakilerin elinden alınarak yüzbaşıya verilmesi istenmektedir.[111] Diğer bir olay ise 1861 yılı ortalarında Sindirfe (Çayırözü) karyesinde yaşanmıştır. İmam Yakup Efendi, babasından intikal eden tarlasını Kara Musa Oğlu Hüseyin ve Göker Oğlu Mehmed tarafından zapt edilerek kendisinin darp edilmesinden ve eşinin yaralanmasından şikâyetçi olmaktadır. Bunu yapanlar biraz daha ileri giderek İmam Yakup Efendi'nin hânesini basarak mal ve emlakını yağmalamışlardır. Durum karşısında Alâiye Kaymakamı'na yazılan emir ile olayı takip ve tahkik etmesi istenmektedir.[112]

Devlet Görevlilerinden Şikâyet ve Genel Asayiş Olayları

Osmanlı kuruluş ve klasik dönemi de dâhil olmak üzere halk zaman zaman vali, sancak beyi, kadı, voyvoda, kaymakam, ayan ve müdürlerden şikâyetlerini merkeze iletmiştir. Merkezi hükümet bu şikâyetler karşısında yapmış olduğu tahkikatlardan sonra tedbirler alma yoluna giderek halkın şikâyetlerine çözüm olmaya çalışmıştır. Bununla alakalı birçok vesika bulmak mümkündür. Alâiye halkı da arşiv vesikalarına yansıdığı kadarı ile devlet görevlilerinden şikâyetçi olmaktadır.

110 BOA, *A.MKT.DV*, 43/14.

111 BOA, *A.MKT.DV*, 100/14.

112 BOA, *A.MKT.UM*, 468/75.

Bu konuda elimizdeki bir belgeye göre 21.10.1811 tarihinde Kise nahiyesine tabi Nefs-i Kise'de sakin olan Yörüklerden 1 nefer Müslüman, 38 Gebran ve 3 zemin kişi defteri mufassalda 5610 akçe ve defteri icmalde 4999 akçe resmlerini ve cizyelerini ödedikleri halde Sipahi Ahmed veledi Mustafa'nın bunlardan zorla yeniden vergi almak için girişimde bulunduğu için şikâyette bulunmaktadırlar.[113] Diğer bir olayda ise Gündoğmuş ve köylerinin bir kısmını da içerisine alan Senir ma Düşenbe kazası müdürü Alay Beyzâde Hüseyin Ağa ile vekili Ali Ağazâde'den halk şikâyet ile nefretlerini bildirmişlerdir. Halk bu şikâyetlerinde kaza müdürü ve vekilinin halktan zorla para ve haraç aldığından bahsetmektedir. Bunun üzerine halk, Hüseyin Ağa'nın yerine vekâleten tayin edilen müdür Ali Bey'in asaleten müdür atanması veya yerine başka bir müdür gönderilmesi hususunda 2 Ekim 1850 ricada bulunmaktadırlar. Bu rica üzerine Rikâb-ı Hümayun kapucubaşılarından eski Ermenek Müdürü Süleyman Ağa, Senir ma Düşenbe Kazası Müdürlüğüne 2 Ocak 1851 tarihinde 1250 kuruş maaşla asaleten atanmıştır.[114]

Bölgede yaşanan önemli bir asayişsizlik olayı da 1916 yılı içerisinde olmuştur. Elimizdeki 01.09.1916 belgeye göre yedi sekiz aydan beri Alâiye, Manavgat ve Bozkır dolaylarında şekavet ve canilik yapan asker kaçakları ile eşkıyaların önlenmesi için Antalya Mıntıka Kumandanlığınca Mülazım-ı Sani Niyazi Efendi'nin tayin kılındığı ve Askerlik şubesi başkanının başarısızlığına binaen Alâiye bölgesindeki asker kaçaklarının takibine ordu kumandanlığının tayin edildiği ifade edilmektedir.[115]

Bölgede Yapılan İskân, Sürgün Çalışmaları ve Asayiş

Alâiye Sancağı'ndan zaman zaman asayiş ve birtakım sebeplerden dolayı bazı kişilerin sürgün edildiğini görmekteyiz. Tabii ki bu sürgün edilenlerin hangi nâhiye ve köy halkından olduğu ile alakalı net bilgiler yoktur. 6 Mart 1574 tarihinde Alâiye ve Manavgat Kadısı'na gönderilen bir hüküm ile her 10 hâneden birini seçerek, Kıbrıs Adası'nın imarı ve ihyası için göndermesi istenmektedir. Fakat hâneler arasında seçimi yapar iken özellikle şer ve şirret kimseleri seçmesi istenmiştir.[116]

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BOA, *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri (937/1530)*, (Ankara: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Yayınları, 1995).
BOA, *Cevdet Maliye* (C.ML), 331/13593.
BOA, *Dahiliye Mektûbî Kalemi Belgeleri* (DH.MKT), 2217/71.
BOA, *Dahiliye Nezareti İdare Evrakı* (DH.İD), 183/46.
BOA, *Dahiliye Nezareti Mektûbî Kalemi* (DH.MKT), 2270/51.
BOA, *Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelât ve Islahat Komisyonu* (DH.TMIK.S), 28/46; 30/20, 32/44, 49/76.
BOA, *Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri* (A.DVN.MHM.d.,), 10, 48, 74, 75, 88.
BOA, *Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Üçüncü Şube* (DH.EUM.3.Şb), 15/15.
BOA, *İdâre-i Umumiye Belgeleri* (DH.İ.UM.EK), 24/33.
BOA, *İrâde Meclis-i Vâlâ* (İ.MVL), 195/6001.
BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler* (MAD.d), 15286, 16029, 22011.
BOA, *Sadâret Mektûbî Kalemi Deâvî Belgeleri* (A.MKT.DV), 43/14, 15; 57/73; 1030/83.

113 BOA, *C.ML*, 331/13593.

114 BOA, *A.MKT.NZD*, 15/47, 24/79; BOA, *A.MKT.MVL*, 38/1; BOA, *İ. MVL*, 195/6001.

115 BOA, *DH.EUM.3.Şb*, 15/15.

116 Behset Karaca, *XV ve XVI. Yüzyılda Teke Sancağı*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002), s. 37, 29.

BOA, *Sadâret Mektûbî Kalemi Meclis-i Vâlâ Belgeleri* (A.MKT.MVL), 38/1.
BOA, *Sadâret Mektûbî Kalemi Mühimme Kalemi Evrakı* (A.MKT.MHM), 218/14.
BOA, *Sadâret Mektûbî Kalemi Nezaret ve Devair Belgeleri* (A.MKT.NZD), 15/47; 24/79.
BOA, *Sadâret Mektûbî Kalemi Umum Vilayet Belgeleri* (A.MKT.UM), 468/75.
BOA, *Şûrâ-yı Devlet Evrakı* (ŞD), 649/35.
BOA, *Tapu Tahrir Defteri* (TT), 990.
BOA, *Temettuat Defteri* (ML.VRD. TMT.d.), 9655, 9630, 9631, 9648, 9653.
BOA, *Yıldız Sadâret Resmi Maruzat Evrakı* (Y.A.RES), 143/93.
http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?te=&lm=IUNEKABDL
Konya Vilayet Sâlnâmesi (KVS), 1272, 1273, 1871 (1288), 1889 (1307), 1899 (1317), 1285, 1298, 1306, 1310, 1314, 1326, KVS, 1892 (1310).
Tapu Kadastro Arşivi, TT, 172.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582, 583, 585.

MODERN LİTERATÜR

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası,* İstanbul: Cem Yayınevi 1995.
Akgündüz, Ahmed, *Osmanlı Kanunnameleri,* Ankara: Osmanlı Araştırmaları Vakfı 1999.
Aköz, Alaaddin, "XVI. Asırda Lârende Kazâsı Hakkında", *I.Uluslararası Osmanlı Tahrir Defterleri Kongresi,* Konya, Ekim 1992, *(Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies* XIII, 106, İstanbul 1993),
Barkan, Ömer Lütfi, "Çiftlik", *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (İA)*, III, (Ankara 1995), s. 393-397.
Başar, Fehameddin, *Osmanlı Eyalet Tevcîhatı 1717-1730*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1999.
Cuinet, Vital, *La Turquie d'Asie*, Paris: E. Leroux 1890.
Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterleri* (MAD.d.), *15286*, 15531, 16029; 21546; 22011.
Çağatay, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Re'ayadan Alınan Vergi ve Resimler", *DTCFD*, 5 (Ankara 1947), ss. 483-511.
Emecen, Feridun M., *Doğu Karadeniz'de İki Kıyı Kasabasının Tarihi Bulancak-Piraziz*, İstanbul: Kitabevi Yayınları 2005.
Erdoğru, Mehmet Akif, *Fatih Sultan Mehmed Zamanında Alâiye Sancağı*, Konya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları 2013.
Erdoğru, Mehmet Akif, "1530 Yılında Antalya, Manavgat ve Alanya'da Aşiretler ve Cemaatler", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Konya 2012.
Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* 9. Kitap, haz. Yücel Dağlı & Seyit Ali Kahraman & Robert Dankoff, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2005.
Halaçoğlu, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650),* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2009.
Halaçoğlu, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1988.
İnalcık, Halil, *Devlet-i Aliyye*, C. I, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2009.
İnalcık, Halil, *The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600*, London: Weidenfeld & Nicholson 1973.
İnalcık, Halil,*"Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu"*, *Belleten*, 92 (Ankara 1959), s. 575-610.
Karaca, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*, Isparta: Fakülte Kitabevi 2009.
Karaca, Behset, *XV ve XVI. Yüzyılda Teke Sancağı,* Isparta: Fakülte Kitabevi 2002.
Karagedik, Nazım, *"XIX. Yüzyılda Alanya Kazası"*, (Yayınlanmamış Yüksek Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
Karpat, Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Timaş Yayınları 2010.
Katib Çelebi, *Cihannüma (Tıpkıbasım)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2009.
Koç, Ümit, *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Sanayi*, Ankara: Bizim Büro Basımevi 2006.
Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşri Tarihi)*, C. II, yay. hazr. Faik Reşit Unat & Mehmed A. Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1995.
Oruç Beğ, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca Basım 2008.
Öntuğ, M. Murat, "Hurufât Defterlerine Göre Alanya Şehrindeki Eğitim ve Dinî Yapılar (XVIII. Yüzyıl)", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2012.
Özdeğer, Hüseyin, *XVI. Yüzyılda Ayıntâp Livası*, İstanbul: 1988.
Özdeğer, Mehtap, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mîrî Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği", *yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd5/sbd-5-01.pdf*, Erişim: 28.03.2010.
Özkan, Selim Hilmi, "XVI. Yüzyılda Alâiye Sancağında Dokuma ve Tekstil Sanayisinde Kullanılan Ürünlerin Üretimi", *Arış Dergisi,* 5 (Ankara 2011), s. 96-101.

Özkan, Selim Hilmi, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Alâiye Sancağının İdarî Yapısı ve Nüfus Durumu", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* 29 (Niğde 2011), s. 275-291.
Özkan, Selim Hilmi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş (Kise ve Nağlu Nahiyeleri),* Konya: Alanya Ticaret Odası Yayınları 2011.
Sezen, Nuri, *Kayabükü (Çündüre),* Antalya: Çündüreliler Derneği 2007.
Yiğit, Fahri, "Alanyalı Rumlar Hristiyan Türkler miydi?", *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, 15 (Alanya 1999), s. 307-309.
Yörük, Saim, "Osmanlı Döneminde Alâiye Sancağının İdari Yapısı", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*, (Konya 2012), s. 270-291.
Yörük, Saim, "Osmanlı İdari Teşkilatında Manavgat (XV-XVIII. Yüzyıllar), *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19 (Iğdır 2019), s. 137-170.